

... Збудував я, люди, Храм оцей Високий.
В ньому Бог єдиний – то Циганське Слово...
Лекса Мануши

№ 16 (100)

середа, 13 жовтня
2004 року

РОМАНІ ЯГ

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ ДВОТИЖНЕВИК

РОМСЬКІ НАРОДНІ ВІСТІ
МАНУШАНО РОМАНО НЕВИПЕ

Ціна договірна

• ПОЛІТИКА • СВІТ • ПРАВО • КУЛЬТУРА • МИСТЕЦТВО •

Газета на виріст Газета барола

Ромський ансамбль "Золоті камінці" з Перечинщини Закарпатської області

Шановні читачі! Сьогодні ви тримаєте у руках 100-й номер "Романі Яг" - видання, яке протягом п'яти років пройшло чималий шлях... у дорозі до вас. Найперше - це вихід газети із обласним статусом, коли формувалася колектив до всеукраїнського двотижневика і було випущено 42 номери.

Відсутність достатньої кількості журналістів, які б орієнтувалися в ромських проблемах, особливо в правовому полі, котрі показували б ромське життя не з точки зору упередженого обивателя, який не завжди правильно розуміє ситуацію, а зсередины, з точки зору самих ромів. Відсутність досвіду видання подібної газети не тільки в Україні, а й у всіх інших країнах колишнього Союзу. Закритість нашого суспільства щодо західних держав, де ромські періодичні видання виходять уже кілька десятиків років. Усе це необхідно було нам перебороти.

Потрібна була чимала праця журналістів, аби поповнити ви-

дання цікавим змістом: матеріалами про соціальне становище ромів, їхню участь у політичному житті, їхні проблеми, відомості про історію і культуру цього народу та інше. І цьому сприяли перший ромський журналіст із вищою філологічною освітою Берталон Горват, заслужений працівник культури Ернест Бучко, Шоні Горват - перекладач, журналіст "Карпати і газ со", Марія Ілліш - літераторка із м.Чоп, де проживає понад 1500 ромів...

Серед добрих друзів (зусиллями яких творилася газета) повинні найперше назвати позаштатних авторів. А це колишні та нинішні студенти МАУПУ та УЖНУ Альона Бругош, Лілія Адам, Мирослав Горват, Єва Чурей, а також біров табору м.Чоп Рудольф Салко, адвокат із Чернігова Марія Іванова, письменники Міха Козимиренко, Степан Келар з Києва, Микола Бессонов з Москви, наш друг і перший позаштатний кореспондент по Україні Василь Кочанський з Павлограда та інші.

Аби порадитися, як далі працювати, редакція організувала тематичні "круглі столи", присвячені музиці, культурі, засобам масової інформації, правовому захисту. Крім цього, проводилися семінари і тренінги, на яких лідерів ромських громадських організацій навчали способами і методами правозахисної роботи. Інтерес викликали і ряд семінарів та конференцій, серед яких - "Роми і ЗМІ", "Захист ромів у міжнародному та українському законодавстві" та інші.

Починали перші номери газети фактично з нуля, оскільки подібних видань в Україні не було. А сьогодні вже є певні здобутки.

На жаль, ми - єдине всеукраїнське видання у нашій країні, яке захищає права ромів і пише про їхнє життя з точки зору пересічного рома.

"Романі Яг" продовжує зростати. Самозаспокоюватися рано, бо попереду велика робота.

Колектив газети
"Романі Яг"

Муре лачге пграла тгай пгеня!

Мангав Баре Девелес, кай тумаро юбілейно дівес тумаре лілеско, те авел туменге саворенге бахтало, те яндел зор туменге анде бутя, саве яндена анде тумаро тгем тгай явір радима, екплен, пграліпен тгай федерир джіпен амаре саворе пграленге роменге андо лум'я.

Патіваса -
Стахіро Станкевіч,
Віцепрезиденто Інтернаціонал Романі Уніон,
Президенто Консул Поліш Рома,
Віцепрезиденто Європа Форум Рома енд Травелерс

Пграла, пгеня, амала!

Прода баро дівес камав те пгенел, кай тумен саворе сан шукар те баре мануша. Манге чачес лачгес, кана дїгав, саві буті тумен керен. Сом бахтало зорала бутятар, со керел о Аладар Адам те лєскере джене андро романо ліл "Романі Яг" те пн ман баро респекто ваш тумарі буті Патяв, кай те андре тайшутне дівеса авена айсе лачге те патівале мануша, сар тумен сан! Те дел о Дел туменге, кай тумарі яг лябол шел езерос берші!

Бахт те састіпен туменге саворенге, Ромале!

Іван Веселій,
Шерало ла "Асоціяке Джено", со керел Романо "Радіо Рота" про інтернетос

УКРАЇНА
ЗАКАРПАТСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ
ВІДДІЛ У СПРАВАХ НАЦІОНАЛЬНОСТЕЙ ТА МІГРАЦІЇ

88008, м. Ужгород, пл. Народна, 4 3-53-60, 3-54-66, 61-53-12, 3-54-53

Шановна редакціє газети "Романі Яг"

Щиро вітаємо Вас із виходом сотого номера газети.

За час існування газети Ви зуміли розширити горизонти читачької аудиторії до всеукраїнського рівня. На її шпальтах друкуються матеріали, що охоплюють різнобічні сторони життя і діяльності ромського населення України. Ви багато робите для того, щоб роми почувалися багновправними громадянами нашої країни: знайомите з багатовіковою історією цього самобутнього народу, надаєте юридичні поради, розповідаєте про світлі та трагічні сторінки у житті ромів, порушуєте насушливі проблеми, які хвилюють кожного з них, друкуєте цікаві добірки про культурне та спортивне життя. Не залишається осторонь вашої уваги і підрастаюче покоління, якому намагаєтеся привити паростки духовності. Ваша газета стала другом і порадиником у кожній родині, яка читає її.

А головним є те, що Ви не залишаєтеся байдужими до щоденних життєвих радостей і турбот пересічної людини.

Бажаємо Вам нових творчих здобутків, високого професійного злету та успіхів у благородній справі, яку Ви робите.

Начальник відділу

Директор Центру культури
національних меншин Закарпаття

Ю. Б. Євчак

М. Ю. Моца

РОМ-ПРЕС

Візитку картку України - Ужгородський залізничний вокзал у експлуатацію здано

6 жовтня в Ужгороді здано в експлуатацію залізничний вокзал. Перший камінь у фундамент якого було закладено 200 днів тому.

Вокзал схожий на історичні будівлі альпійського стилю в Австрії та Швейцарії. Його зведено з будматеріалів вітчизняного виробництва. Кошторисна вартість проекту, за словами Георгія Кірпи, сягнула 181 мільйон гривень.

Наступним об'єктом буде реконструкція Чопського залізничного вокзалу, який заплановано здати у травні наступного року.

Професор клініки "Рудольфінерхауз" Микола Корпан - колишній працівник кафедри хірургії УжНУ

Сьогодні у світі відоме ім'я українського професора Миколи Корпана, який успішно прооперував кілька тисяч пацієнтів, хворих на рак. Він застосовує сучасний метод криохірургії в лікуванні різних форм онкологічних захворювань.

Микола Корпан свого часу займав посаду професора на кафедрі хірургії в Ужгородському державному університеті.

Корпан був наймолодшим доктором медичних наук у Радянському Союзі. В 1990 році, після доповіді про нові методи хірургії на Міжнародному конгресі хірургів у Відні, був запрошений на стажування в Австрію, а згодом для улюбленої праці у престижній і відомій клініці австрійської столиці.

Микола Корпан - основний лікар, який лікує кандидата у президенти Віктора Ющенка.

Данія запрошує

19 жовтня відбудеться перша датська національна конференція з питань ромів. На ній будуть порушуватися питання прав людини, прав національних меншин, в тому числі і ромів, які шукають притулку в Данії.

Форум повідомляє

Європейський форум для ромів та мандрівників запрошує для співпраці всі ромські організації Європи. Необхідну інформацію можна отримати за електронною адресою: EFRT_info@web.de

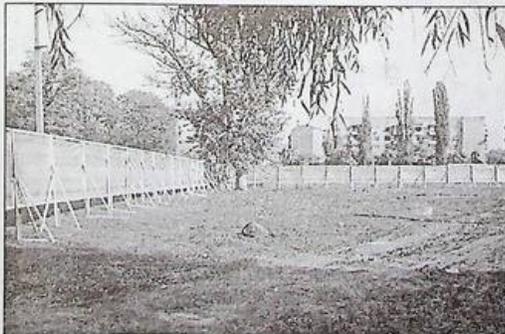
На навчання у Швецію і Югославію

Інститут Рауля Велленберга з прав людини організує програму навчання з прав людини, яке буде проходити у Швеції з 21 лютого по 18 березня 2005 року та у Югославії з 19 по 23 вересня 2005 року.

Програма фінансуватиметься Швецьким міжнародним агентством співробітництва та розвитку і відкрита для всіх країн СНД, у тому числі й України. Останній термін подання заявок на участь у програмі 1 листопада 2004 року.

Детальнішу інформацію можна отримати на вебсторінці <http://www.rmlu.se/news/tempact/osshum05.shtml>

Від прем'єр-міністра і кандидати у президенти Віктора Януковича намагалися приховати... ромів

Мешканці мікрорайону Шахта в Ужгороді минулої середи були свідками немирущості "по-томікських сіл" - вдовж дороги, якою мав проїжджати Віктор Янукович на зустріч у кардіологічний центр, була поставлена своєрідна загорожа. У такий спосіб чиновники, які, очевидно, відповідали за сценарій перебування високої особи в обласному центрі, приховували непоказні об'єкти ромського населення.

Глави уряду, думається, політехнологи зробили не краще, а гірше. Бо він недолучився до голосів багатьох ужгородських ромів (та й не лише) на президентських виборах.

Старші ужгородські роми, які пережили Голокост, дивлячись на подібну загорожу, пригадували часи нацизму, коли їх табори обтагували колючим дротом і перетворювали у гетто.

Вл. інформ.

Роль IRU у зменшенні джерел етнічної напруги

7-11 жовтня відбувся черговий VI з'їзд Міжнародного Ромського Союзу (International Romani Union). Про його завдання та шляхи вирішення ромських проблем дільється своїми роздумами Нормунд Рудевіч, голова Національної Ради, MPC (IRU).

Політичні події останнього часу показали, що не вирішені національні проблеми, міжетнічні конфлікти, особливо в країнах, що розвиваються, і країнах із перехідною економікою, відсутність реальних соціально-економічних умов для інтеграції національних меншин у середовище проживання можуть стати серйозною проблемою для цивілізованого суспільства, призвести до досить трагічних наслідків в усьому світі. Суспільство не має реальних важелів для боротьби з тероризмом, національним екстремізмом, ксенофобією і національною ворожістю. У багатьох країнах дуже гостро стоїть проблема з інтеграцією й адаптацією представників ромської діаспори, яких у світі понад 20 мільйонів.

Саме для вирішення завдань політичної, соціально-економічної та психологічної інтеграції ромського народу і був створений 20 років тому Міжнародний Ромський Союз (IRU), який весь час працює над упровадженням форм цивілізованого спілкування

і спільного проживання ромів із народами тих країн, у яких вони проживають.

Група політиків, вчених і фахівців в області культури, етнології та соціального моделювання під егідою IRU розробила Програму соціально-економічного розвитку ромського народу.

У рамках цієї Програми розроблено й функціонування міжнародної інформаційної системи, метою якої є збір об'єктивної інформації про реальний стан справ у національних діаспорах різних країн, а також підготовка аналітичного матеріалу для прийняття рішень, що випереджають появу вогнищ міжнародної напруги і дозволяють контролювати етнічні процеси і міжетнічні конфлікти.

Найважливішим нашим завданням є істотне скорочення, а можливо, й запобігання неконтрольованій міграції етнічних меншин, що практично зведе нанівець багато проблем міжетнічних конфліктів і дозволить визначити конкретні шляхи інтеграції ромських діаспор у країнах їхнього проживання.

Не секрет, що офіційна статистика лише на 20 відсотків відповідає реальному стану справ у ромських діаспорах, що практично не дозволяє робити правильні висновки і приймати якісні управлінські рішення (це видно на прикладі Македонії).

Адже однією з основних причин появи вогнищ міжнародної напруги є те, що проблемами етнічної інтеграції займаються різні бюрократичні структури, які найчастіше дуже далекі від конкретних завдань діаспор і які вирішують багато питань із своєї точки зору, що нерідко розходиться з думкою представників національних діаспор.

Нормунд Рудевіч, голова Національної Ради Міжнародного Ромського Союзу (IRU)

На світліні: Нормунд Рудевіч з Аладаром Адамом на святкуванні 10-річчя ромського журналу "Ром-по-дром" у м.Блюсток (Польща).

ЛИСТ У РЕДАКЦІЮ: ГАЗЕТО, ДОПОМОЖИ!

Один на один із бідою інвалідною

"Покидають сили, здоров'я залишилося мало. А жити мені хочеться, милуватися світом, радіти дитячому щезету.

Нас - старших жінок - стає все менше, а треба молоди передати те, що перейняли від своїх батьків, дідів. Най би засвоїли звичаї, традиції, спів, казки.

Я вже знаю, що при "Романі Я" створено правозахисний центр "Чачіне" ("Правдивий захист") і звертаюся до нього через газету. Близько року тому шестеро наших жінок - Ганна Сивак, Гелена Сурмай, Марія Чехоніна, Палагія Сурмай, Марія Тирпак і я отримували продукти як жертви Голокосту від МОМ. Ось уже два місяці перестали їх давати. Запаси закінчилися. Доведеться, коли помін не прийде, голодувати.

Залишилася я один на один і з бідою інвалідною. Розкажу коротко, аби ви знали.

Десь шість років тому я, послизнувшись, апала на каміні. Стала інвалідом. Люди принесли мене на носилках додому, а потім доставили у лікарню. Лежала я там довго - і на витяжці, і інші хвороби мучили. Стала непрацездатною. Інвалідності не дають, мовляв, треба йти й кілька місяців лежати у лікарні. А як мені туди потрапити? Треба платити там за усе. А з чого?

Були в мене заощадження на похилий вік, але вони пропали всі. А я складала, важко заробляючи, копійку до копійки.

Пенсія мізерна - 33 гривні. Додають до неї якісь копійки.

Живе з мною син сестри Михайло. Та у них із дружиною Тетяною четверо дітей, ледве виживають. І до мене їм немає ніякого діла. Звісно, то не рідна дитина, що чує материний біль.

Дали б мені інвалідну групу - ще б трохи пожити".

Ганна Сурмай, пенсіонерка, ромський табір с.Зарічево на Закарпатті

РОМ-ПРЕС

Джордж Сорос агітує голосувати за Джона Керрі

Відомий меценат і мільярдер Джордж Сорос, уродженець Угорщини, весь свій вільний час віддає передвиборній агітації - просить американців голосувати за Джона Керрі.

Керівництво своєю фінансовою імперією Сорос віддав синам Роберту і Джонатану. Відомо, він займає посаду голови правління компанії "Soros Fund Management LLC". Молоді Сороси будуть контролювати велику частину активів компанії, яка оцінюється у 13 млрд. доларів.

Соросу 74 роки, та він не збирається ближчим часом йти на відпочинок. Вірить, що нині діючий президент США Джордж Буш не буде обраний на другий строк.

Румунія і Болгарія готуються

Румунія і Болгарія - дві країни, які очікують свого приєднання до ЄС у 2007 році. З шести мільйонів ромів, що живуть у Східній Європі, майже половина мешканців припадає на південно-східну частину. В Румунії проживає найбільше ромів. За переписом 2002 року, їх кількість склала 550 тисяч. Проте, за оцінками спеціалістів, вони складають понад 10% населення, що дорівнює більш ніж два мільйони. Багато ромів відмовляються реєструватися через побоювання дискримінації.

У сусідній Болгарії зареєстровано 600 тисяч ромів.

Лідери ЄС виділяють значні кошти на освіту, соціальні проекти (впорядкування доріг, проведення електромережі, відпопечання) в ромській таборі.

У цих двох країнах розпочаті загальноосвітні проекти, розраховані як на дітей, так і на дорослих (з метою отримання у подальшому відповідної кваліфікації для владштування на роботу).

Усіма цими заходами лідери ЄС намагаються припинити можливу міграцію ромів у країни Західної Європи.

"Хочу навчитися читати Біблію", або Ромська освіта по-міжгірськи "Ме камав те сіював е Біблія"

■ Міжгірщина - один із найвіддаленіших районів Закарпатської області. Розташований у північно-східній частині Закарпатської області і межує з Львівською та Івано-Франківською областями. Територія району має гірський рельєф, розрізана долинами та високими горами, які вкриті буковими та хвойними лісами. Крім того, район багатий на поклади будівельних матеріалів та на джерела мінеральних вод, на базі яких працює ряд всеукраїнських здравниць. Та на сьогодні тут панує безробіття. Населення виживає з того, що займається вирубуванням лісу та вивезенням деревини за межі регіону (впровадження поїздки ми зустрічали наповнені доверху кругляками вантажні машини з причепами, які без зупинок прямували в мучаківському та львівському напрямках).

У цьому районі понад двісті років мешкає значна кількість представників ромської громади, хоч за останнім Всеукраїнським переписом населення 2001 року роми у Міжгірщині не проживають (див. газ. "Новини Закарпаття" № 4-5 від 11 січня 2003 року). Тому й не дивно, що ромам у цьому регіоні приділяється недостатня увага, що й викликало занепокоєння авторів цього матеріалу.

Оскільки газета "Романі Яг" багато пише про освіту, то навчання ромських дітей нас цікавило в першу чергу.

Про те, що роми навчаються в окремому корпусі Міжгірської ЗОШ І-ІІІ ступенів, ми знали. Спочатку ми досить довго блукали вуличками, шукаючи цей корпус, - оскільки на будинку не було вивіски. Лише один зі старожилів спрямував нас правильно до школи. Те, що ми побачили, перевершило наші сподівання. Адже поруч із входом у школу відразу кинулося у вічі... велике сміттєваще. Від нього тхлю різким смеродом, сюди виносять сміття жителі п'ятиповерхового багатоквартирного будинку та мешканці навколишніх власних помешкань. До старого туалету без дверей дитям треба добиратися саме через цей смітник. Зайшовши до школи, де було кілька порожніх класів та приміщення для авіамоделного гуртка "Ікар", ми за голосами учителя і дітей, нарешті, знайшли клас, де проходив урок. Дочекавшись перерви, поговорили з учителькою Світловою Михайлівною Шуберт.

У цьому класі-комплекті я викладаю другий рік, - розповіла вчителька. - Своєю часу закінчила Корсуньшевченківську педагогічне училище, маю кваліфікацію викладача обслуговуючої праці. Крім того, навчаюся заочно на останньому курсі Дрогобицького державного університету ім.Франка на філологічному факультеті. Як класовод викладаю всі предмети, які відповідають програми 1-4 класів. В одному класі навчається 28 дітей різних вікових груп від 7 до 14 років. Поговорили ми і з учителями. Нас цікавило ставлення маленьких ромів до навчання.

Ольга Каналаш, 7 років:
- Цього року я стала першокласницею. У нас є уроки читання, математики, письма, а раз на тиждень, у п'ятницю, малювання, яке я дуже люблю. Останнього разу я малювала косиці.

Люба Горват, 9 років:
- Пішла в школу тільки цього року, бо хочу навчитися добре читати і писати. Вчителька мені у зошиті спочатку сама писала палочки, квадратики і лінійки, щоб я бачила, як їх треба писати. Першу оцінку - 9 балів отримала за малюнки, де я намалювала косиці і п'ятя (квіт і пташки).

Іолана Габакан, 12 років:
- Ходжу в школу 3-й рік, але поки що не навчилася читати. За цей період у нас поминалося кілька вчителів. Ми дуже любимо Надію Михайлівну, та вона пішла від нас в іншу школу. Потім пра-

цювала старенька вчителька Ганна Михайлівна, яка була дуже добра, але діти на її уроках "робили бід". Вона теж пішла від нас. Я дуже хочу, щоб у нас був урок співу. У таборі будується Церква Живого Бога, у хорі якої я хочу також співати.

Юра Каналаш, 10 років:
- Уроки в нас тривають тільки до 10 год. 30 хв. А хотілося б вчитися хоч до першої години, як у основній школі. Я з радістю залишався б і на групу продовженого дня.

Марія Габакан, 12 років:
- У школі я хочу навчитися читати, щоб вивчати потім Біблію. Коли я була ученицею школи в с.Собатиню на Іршавщині, де ми раніше проживали, я вже вміла читати по складах. Проте зараз і це забула.

Не дивно, що ми почули таке від цієї дівчинки з розумними, допитливими очима. Адже в класі діти навчаються одночасно за чотирма програмами - 1, 2, 3, 4 класів. І це при тому, що поряд є порожній приміщення, підготовлені для навчання.

Подібні словесування ми почули і від Василя Коври, Івана Габакана, Василя Муржі та інших учнів. Чи можуть ці діти отримати якісну освіту, навчаючись у такому класі?

Про наш приїзд швидко дізналося і керівництво Міжгірської ЗОШ. Невдовзі до нас приїхав завуч школи Ганна Федорівна Юрик та заступник директора з господарських справ Василь Іванович Мушка.

Хоч годинник показував лише половину одинадцятого ранку, уроки для маленьких ромів уже закінчилися, учні було відпущено додому. Ні завуч, ні заступник дітей не зупинили. Нам повідо-

Вчителька Світлана Михайлівна Шуберт під час проведення уроку.

мили, що їх відпускають так рано щодня, бо у цих класах проводяться заняття для дітей загальноосвітньої школи з англійської та російської мов. Вчителі намагаються зробити так, щоб учні, які залишають клас, і учні, які приходять на заняття, - не зустрічалися, оскільки між ромами і неромами відбуваються білки.

І все. А на питання, чому діти навчаються всі в одному класі за наявності вільних приміщень, завуч Ганна Федорівна Юрик відмовчалася. З цими питаннями ми зайшли у основний корпус Міжгірської ЗОШ. Директор, як нам сказали, був у відраженні. З нами розмовляли Ганна Федорівна Юрик та Тетяна Олександрівна Юрик, завуч з виховної роботи, і Наталія Михайлівна Чепара, заступник з навчально-виховної роботи у початкових класах. Жодної обґрунтованої відповіді керівництво школи нам так і не дало.

Ситуація з навчанням ромських дітей ми попросили прокоментувати і представників влади селища Міжгір'я.

Василь Миколайович Маркович, голова Міжгірської селищної ради:

- У селищі проживають понад 260 ромів. Цифра неопосійна, адже вони весь час мігрують. Великих проблем з ромами нема. Щодо навчання дітей у окремому класі, то це не моя компетенція. Для вирішення питань, що стосуються освіти, є відповідні структури в Міжгірській райдержадміністрації, туди й звертайтеся.

Виховання дітей у дошкільних закладах - в нашу компетенцію входить. У 5-ти дитячих садочках, де виховуються 270 малюків, у яких, на жаль, ромів нема.

У Міжгірській райдержадміністрації ми мали змогу отримати

інформацію щодо освіти ромських дітей у Ганни Федорівни Воєниницевої, головного спеціаліста відділу освіти.

Навчання у Міжгірській ЗОШ І-ІІІ ст. проводиться у кількох корпусах. У приміщенні колишньої старої школи навчаються ромські діти у класі-комплекті. Всього школопівничих ромських дітей - 48. Щодо освіти ромських дітей, то вони навчаються по динамічному розкладу, тобто одні повинні приходити на уроки о 8 годині, інші - об 11-й.

Це твердження для нас було незрозумілим, тому що, згідно з розпорядженням директора школи, навчання у ромському класі закінчується о 10 год. 30 хв., про що ми згадували вище.

Галина Федорівна зазначила і те, що у школі нема своєї ідеальної діти харчуються у ідеальні, як належить приватному підприємцю. У минулому році тут харчувалися діти із малозабезпечених сімей. Цього року харчування ще не налагоджено.

Школа знаходиться за 1,5 км від табору, тому ромські учні мають можливість доїжджати у школу на автобусі, що підвозить школярів із с.Грабовець. До речі, наша бесіда проходила у присут-

ності Ярослави Степанівни Ковач, головного спеціаліста з охорони материнства і дитинства РДА. У неї ми намагалися з'ясувати питання про лікування ромських дітей, у яких батьки хворі на туберкульоз. На жаль, Ярослава Степанівна не володіла цією інформацією, нічого не могла сказати і про літнє оздоровлення дітей. Розповіла тільки про те, що у таборі є круглий сирота - Михайло Лакатош, 1988 р.н., якого не віддали у школу-інтернат, оформили на його родичів опікунство.

У санаторії "Човен" с.Керещівка лікуються діти, хворі на туберкульоз. Більшість з них - роми.

Ярослава Степанівна показала нам заходи відділу освіти Міжгірської РДА щодо виконання обласної цільової Програми "Ромське населення" за 2003-2006 роки. У ній у п.2 зазначено, що "залучати дітей ромської народності шкільного і дошкільного віку до навчання та в дошкільні заклади". Багато корисних заходів є у Програмі, але всі вони декларативні.

Ганна Федорівна підсумувала розмову:

- Проблема з освітою ромських дітей існує. Для початку треба усім разом сісти і подумати. Адже якщо нічого не міняти, то нічого й не зміниться. Найголовніше - як міняти? Почнемо з того, що у другому піврічч навчального року, яке починається у січні 2005-го, плануємо розділити клас. А для цього потрібна ще одна ставка для вчителя, яку постарасямо включити у тарифікацію. Це полегшить роботу вчительки класу-комплекту, а головне - підвищить якість навчання дітей. Учні відчуватимуть, що про них піклуються. Гадаю, що це нам буде під силу. Територію навколо школи приведемо в порядок. Сміття туди забороною викидати. На будинку школи висіти вивіска про те, що це шкільний корпус. Тільки всі разом зможемо подолати усі перешкоди і допомогти дітям ромської громади отримувати належну освіту.

Все це добре. Але чому, для того, щоб вирішити нагальні питання освіти ромських дітей, які повністю в їхній компетенції, необхідний був приїзд журналіста?

Євгенія Навроцька, Валентина Опаленик, Світлина Мирослава Горвата

Думка спеціаліста

"Аналіз ситуації, що склалася в Міжгірській ЗОШ І-ІІІ ступенів, дає нам підстави говорити про грубе порушення та ігнорування положень Конституції України і Закону України "Про загальну середню освіту", рядом посадових осіб, обов'язком яких є безпосередній контроль навчального процесу в середній школі.

Зокрема, як сказано в статті "Хочу навчитися читати Біблію, або Ромська освіта по-міжгірськи", діти ромської національності навчаються в окремому корпусі школи. Виникає питання: на якій підставі проводиться такий поділ, чим це обумовлено? Адже в Конституції України чітко закріплено, зокрема в ст. 24 п.1, що громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. У даному випадку мова йде про порушення конституційних прав щодо обмежень за національними ознаками, які, в свою чергу, переходять в порушення права на освіту. Адже ситуація, коли в одному так званому "класі-комплекті" навчаються діти 1-4 класів, і те, що в одному класі навчаються 28 дітей різних вікових груп від 7 до 14 років, є грубим порушенням вимог Державного стандарту загальної середньої освіти, підготовки учнів (вихованців) до подальшої освіти і трудової діяльності, який закріплений в Законі України "Про загальну середню освіту". Зокрема, в ст. 6 п. 3 ЗУ "Про загальну середню освіту" йдеться про те, що здобуття повної загальної середньої освіти у навчальних закладах, незалежно від підпорядкування, типів і форм власності, має відповідати вимогам Державного стандарту загальної середньої освіти.

Також слід звернути увагу на порушення ст. 22 ЗУ "Про загальну середню освіту", в якій сказано, що:

1. Загальноосвітній навчальний заклад забезпечує безпечні та нешкідливі умови навчання, режим роботи, умови для фізичного розвитку та зміцнення здоров'я, формує гігієнічні навички та засади здорового способу життя учнів (вихованців).

(Продовження на 4 стор.)

ЮВЛЕЙ

Інформаційна родзинка ромів

Коли в закарпатському інформаційному просторі з'явилася нова і несподівано екзотична, навіть для Закарпаття, газета "Романі Яг", то скептики подекуди про те, що це видання - "грантожер" і протриматися недовго, - як тільки закінчаться закордонні гроші. Проте дружний колектив редакції та Закарпатського ромського культурного товариства, які очолюють справжні сподвижники - Аладар Адам та Євгеня Навроцька, довели що "Романі Яг" - це не газета-одноденка, а гроші "грантодавців" були використані, як кажуть у народі, з розумом. Але на самому початку ромська газета, як явище інформаційного простору, шокувала не лише нас, закарпатців, а й дослідників інформаційного простору в усіх регіонах України. Пам'ятаю, коли я уперше в своїй доповіді на міжнародній науковій конференції у Львові аналізував серед інших видань Закарпаття й ромську газету "Романі Яг", то не було меж дивування серед колег-науковців. Дехто навіть не міг повірити у можливість подібного, інші - розпитували, якою ж мовою видається газета.

З упевненістю можна сказати, що "Романі Яг" - одна з найкращих етнічних газет України. І

це не лише тому, що у кожному номері можна прочитати ромські казки, легенди, народні перекази та статті про відомих ромів. Але й тому, що талановиті журналісти газети переймаються соціально-економічними проблемами ромів, а своїми публікаціями ламають стереотипи, що ром - це антисоціальний елемент. Пригадую, як на одному з міжнародних семінарів, присвяченому ромській пресі та культурі, журналісти, письменники та науковці дорікали газеті "Романі Яг" за те, що вона мало звертає уваги на специфічні проблеми ромського населення. Відколи газета стала всеукраїнською, спостерігаємо не лише збільшення інформації з різних регіонів України на її сторінках, а й розширення та поглиблення тематики й проблематики.

Ми часто говоримо про громадянські та моральні чесноти: мудрість, чесність, чемність, мужність, прощення, справедливість, стриманість, але сприймаємо їх абстрактно, не завжди приміряючи до себе. Так само й наше суспільство сприймає ромську проблему абстрактно-узагальнено, не вникаючи в окремі деталі і не розуміючи, що проблеми ромів - це наші спільні проблеми. А тому й виходить, як у східній народній мудрості: "Видцужем комара, а верблюда проковтнули".

Вірю, що мужній колектив редакції "Романі Яг" і надалі буде читати згідно зі своєю совістю і зрушивши з мертвої точки проблему, не зупиниться на досягнутому. А тому, дорогі колеги, бажаю вам гострого пера, гнучкої думки й притримості в нелегкій справі.

Юрій Біділя,
завідувач кафедрою
журналістики УжНУ

ФОКУС: СЛОВАЧЧИНА

Шість із десяти ромів живуть у таборах

У Словаччині завершилося нове соціологічне обстеження умов проживання ромів, яке проводилося за ініціативою Клари Оргованової (саме її найбільше звинувачували у бездіяльності під час бунту ромів у Східній Словаччині в лютому цього року. - Ред.). Офіційна статистика стверджує, що у Словаччині проживають 89 000 ромів. Та, згідно з новим соціологічним дослідженням, виявлено, що у 1 575 населених пунктах мешкає від 300 000 до 320 000 осіб, які ідентифікують себе як роми.

Мартина Джераскова, яка працювала від Інституту Суспільних Справ (IVO), відзначає, що 60 % ромів живуть у великих таборах. Соціолог Івера Радикова, представниця фонду S.P.A.C.E., повідомила, що обстеження констатувало наявність 12 поселень, в яких були повністю відсутні елементарні житлові умови. Вона підкреслила, що основне завдання суспільства - "не дати цим людям умерти", оскільки знайшла ромів, які сім'ями жили у сиротних будинках або трейлерах у лісі. Більшість найбільших поселень ромів розташовані у регіонах Пряшів та Кошице, що межують із Закарпатською областю України.

Лихварство

Аналіз причин виступів ромів у лютому цього року в ряді регіонів Словаччини виявив кілька завуальованих факторів бунту.

Крім прямих причин, таких, як зменшення виплат по безробіттю та деяких інших соціальних програм, є ще і побічні. Такі, наприклад, як лихварство.

На початку жовтня словацький парламент розглянув причи-

ни явища, яке набуло масового характеру, особливо серед ромів.

Ромські родини, здебільшого багатодітні, дуже легка здобич. Як тільки роми погоджувалися на позику, що надавалася їм готівкою за високі відсотки, їх борги стрімголов зростали. Згідно з повідомленнями, оголошеними в парламенті Словаччини, лихварі використовували у своїх інтересах невміння ромами вираховувати відсотки.

"Коли сім'я, яка складається з 5 або 6 дітей, голодує, у них в хаті холодно, а гроші потрібні, щоб забезпечити родину найнеобхіднішим, то ці люди стикаються з дилемою: або вкрати або йти до лихваря і приймати всі його умови", - сказав голова ромської неурядової організації і парламенту ромів Ладіслав Фізік.

За офіційними даними, десяти мільйонів крон, які держава виділила на соціальні потреби ромам, були отримані лихварями.

Поліція стверджує, що жертви обману не йдуть зі скаргами до представників влади, оскільки бояться помсти лихварів. Статистичні дані поліції виявили, що з 1993 року лихварі дали позики і повернули собі відсотками 12 млн. крон. Проте експерти стверджують, що ця цифра не відбиває реального стану лихварства: це лише одна десята частина того, що ними було зароблено.

Клара Оргованова запропонувала, щоб податкова поліція навчилася працювати у ромських громадах, щоб мати більше інформації про проблему позик і допомогти жертвам відстоювати свої права в суді.

Міністр юстиції Словаччини Деніел Липсик наголосив, що ця практика "не припустима у державі" і запропонував під час внесення змін у Кримінальний Кодекс країни, розгляд яких заплааний на кінець жовтня, ввести жорсткіші штрафи до осіб, які займаються лихварством.

За словами міністра внутрішніх справ Полко, якщо у 2001 році стосовно лихварів було висунуто 17 звинувачень, то у 2003 році їхня кількість збільшилася до 42. Починаючи з цього року, ця цифра досягла 94, незважаючи на те, що свідки боялися говорити в суді. "Репресії добрі тільки тоді, коли працюють профілактичні заходи", - акцентував Ладіслав Фізік.

Як відзначено в аналізі Кабінету Міністрів Словаччини, деякі лихварі були настільки активні у межах великих міст, що "витягували" кошти, які отримували жінки на виплати за народження дитини або на інші соціальні виплати через автоматичні депозитні рахунки в банках. У таких випадках лихварі домагалися, щоб голові сім'ї відкривали рахунки в банках, а самі забирали їх картки і знімали кошти за власним бажанням.

За матеріалами сайту:
<romale@z...>

Щира подяка
їлеско наїс

Нещодавно відзначалася сума дата - 60-річчя Голокосту ромів. Небагато вже залишилося живих свідків історії, але й вони живуть зараз на межі бідності, на мізерну пенсію, не мають змоги придбати паливо, заплатити за комунальні послуги, не вистачає коштів і на нормальне повноцінне харчування.

Неоцінену допомогу цим знедоленим ромам, які свого часу постраждали як від гітлерівців, так і від радянської влади, надає МОМ - Міжнародна організація з міграції. Її керівництво організувало гуманітарну допомогу паливом, продуктами харчування. Миргородська громадська організація "Романо дром", завдяки коштам МОМ, щомісячно обслуговує десятки ромів у Полтавській, Дніпропетровській, Донецькій областях, розвозячи їм пакети з продуктами харчування.

Разом із наданням гуманітарних "Романо дром" займається й правозахисною діяльністю, проводить юридичні консультації, відстоює права скриджені, допомагає, чим може у скрутну хвилину. Так, у вересні цього року

в селі Великі Сорочинці у Марії Степанової, 1928 р.н., загорілася хата. Голова організації домогся у виконкомі Миргородської міської ради матеріальної допомоги в сумі 1000 гривень на ремонт будинку.

З 1 вересня постала ще одна важлива проблема багатьох ромських сімей. Щоб підготувати дітей до навчального року, потрібно щонайменше 600 гривень, а в багатьох багатодітних ромських родин не має таких коштів. Хотілося б з допомогою МОМ вирішити це питання, хоч навчальний рік уже і розпочався.

Під час перебування координатора МОМ Ольги Озьорної в Україні, в Полтавській області, її

ознайомили ще з однією величезною проблемою: поточним ремонт будівель. Пані Ольга пообіцяла голові організації "Романо дром", що найближчим часом це питання почне вирішуватися.

Зіграє серце думка про те, що є люди, яким далеко не байдуку чужі біді, що є на кого покластися у скрутну годину. Сотні ромів висловлюють щирі й гарячі подяки МОМ за допомогу, за піклування про них та їх сім'ї, а також Євроспіші за створення правозахисної ромської організації.

Олександр Бузна,
координатор правозахисної
громадської організації
"Романо дром"

(Закінчення. Початок на 3 стор.)

Думка спеціаліста

А питання щодо антисанітарних умов довкола корпусу школи, де навчаються ромські діти (звалище сміття, яке довгий час не вивозиться), взагалі залишається відкритим. Щодо медичного огляду дітей, також виникає ряд запитань, зокрема вирішення питання з обстеження дітей щодо туберкульозу, чим порушено право ст.22 п.2 ЗУ "Про загальну середню освіту".

Учні (вихованці) загальноосвітніх навчальних закладів, незалежно від підпорядкування, типів і форм власності, забезпечуються медичним обслуговуванням, що здійснюється медичними працівниками, які входять до штату цих закладів або відповідних закладів охорони здоров'я, у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Заклади охорони здоров'я разом з органами управління освітою та органами охорони здоров'я щорічно забезпечують безоплатний медичний огляд учнів (вихованців), моніторинг і корекцію стану здоров'я, проведення лікувально-профілактичних заходів у загальноосвітніх навчальних закладах, незалежно від підпорядкування, типів і форм власності.

Дивує і той факт, що навчальний процес проходить у цій школі з порушенням встановлених правил, в тому числі щодо належної тривалості уроків, адже, як стало відомо кореспондентам, існує усне розпорядження директора школи про закінчення занять у "ромських класах" о 10.30, що також викликає ряд запитань. Дивним є також пояснення керівництва школи і щодо тривалості занять. Адже дітей ромської національності саме вони відпускають в 10.30, щоб ті не зустрілися із дітьми неромської національності, які приходять в цей корпус на заняття. Всі ці дії несуть ознаки дискримінації за національними ознаками, що є грубим порушенням вимог статті 24 п. 3 Конституції України: "Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками".

Олександр Мочван,
юрист правозахисного центру "Романі Яг"

РОМИ І ВИБОРИ

Нам потрібний такий Президент, який би вивів Україну з кризи, високо підніс престиж кожної людини

Подвійне навантаження

Альона Бругош, 22 роки, студентка V курсу МАУП, майбутній психолог, заступник голови Закарпатської жіночої ромацької організації "Терне чая по нево драм":

- Сьогодні, на 13-у році незалежності України, ромська жінка несе на своїх плечах подвійне навантаження: дбає про добробут сім'ї, виховує дітей у національному дусі.

Я тепер перебуваю у декретній відпустці - ще й півроку немає моєї донечки Каріні. Але цікавлюся життям у нашій ромській організації, безперечно,

виборами Президента. Адже із понад двадцяти кандидатів потрібно вибрати одного, який би

вивів Україну з кризи, високо підніс престиж жінки.

Немало наших ромських жінок переpracовані, змучені безробіттям, відсутністю нормальних житлових умов.

Потрібна увага молодим сім'ям, видлення їм державної допомоги для зведення власних домовок, купівлю квартири, навчання у вузах тощо.

Вибори повинні бути чесними, перемогти на них може та людина, яка широко прагнуче змін на краще, здійснюватиме

правозахист кожного громадянина незалежно від національності, віросповідання.

Жанна Горват, учениця 11 класу Порошківської ЗОШ, Перечинський район:

- Багато моїх ровесниць в числа волошок і ромок симпатизують Віктору Ющенку, бо його передвиборна програма конкретна, а влада всіляко намагається робити йому перепони під час зустрічей із людьми. Чи вибори Віктор Андрійович виборчі переговори? Цього не знаю. Але хотіла б. Бо він має все для цього: добре проявився, коли був прем'єром, має відповідну освіту, хороший батько. Правда, я ще не голосую. Однак за хід виборів переживаю, як і мої друзі.

Я згадала про освіту, бо переконана: лише маючи знання, можна зрушити будь-яку справу з місця. Я люблю вчитися. Улюблені предмети - біологія та мате-

матика. Батьки наполягають, аби пробувала сили після закінчення школи в Мукачівське педучилище, - у таборі потрібна вчителька початкових класів. Мені ж хочеться поступити на навчання у вищій навчальній заклад.

Бесідувала Юлія Зейкан.
Світлани Мирослава Горвата

Чи поліпшать життя нам?

Галина Мицак, пенсіонерка, с. Рівне:

- Голосуватиму на президентських виборах тільки за Петра Симоненка. Набридли такі життя, яке є сьогодні. Гляньте навколо, скільки серед молоді наркоманів, раніше такого не було. Що далі буде з нашими дітьми, онуками? Хай хто як хоче, а я голосуватиму за П. Симоненка.

Олександр Ігнатенко, 34 р., мешканець с. Витязівка, Бобриньського району, має п'ятьох дітей:

- Дуже хотів би, аби Президентом стала, нарешті, жінка. Саме вона наведе б порядок у державі, покращила б добробут свого народу. Але, мабуть, ще не настав час... За кого голосуватиму? Звісно, за Віктора Ющенка. Я вірю в його програму, і можливо, саме він поліпшить життя нам, молодим сім'ям.

Ганна Піжик, пенсіонерка, одружена з ромом близько 20 років, с.Рівне:

- Велике спасибі, Януковичу за те, що пенсії підвищив. А ціни? Ціни на продукти і все інше зростають? Неначе гриби після дощу.

Звісно, на вибори піду і віддам свій голос за того кандидата, за якого в останню мить підкаже моє серце. Хай вже не мені, то хоч би нашим дітям і ось моему маленькому онукові Сашкові хилося краще при новообраному Президенті.

Микола Федорович Мусенко, мешканець с. Дмитрівка Олександрівського району:

- Хто що б не говорив, а свій голос на президентських виборах віддам за Віктора Януковича. Чому?.. Та тому, що він - людина слова! Точніше, свої обіцянки виконує. Він уже сьогодні полегшив життя всім пенсіонерам, знедоленим людям, серед яких є і роми.

Як бачимо, і на Кіровоградщині роми не є пасивними, їм теж не байдуже - в чії руки потрапить президентська булава.

Бесідував Леонід Савицький

Син полку Чгаво полку

Коли почалася війна, Віт Гуденку, ромському хлопчику, ще не було 10 років. Його батько добровольцем пішов на фронт захищати батьківщину від фашистської чуми. Незабаром прийшла похоронка з повідомленням про те, що Василь Гуденко в нервному бою героїстично загинув. Не вниши такої втрати, мати Віт важко занедужала. Прожили вони тоді у місті Белгороді, в Росії. Після смерті батька в 1942 році, Віт разом із хворою матір'ю відправилися в Харків. Двох менших сестер мати тимчасово віддала в родину свого брата, тому що з маленькими дітьми хворій жінці було дуже важко.

Оскільки німці наступали надзвичайно швидко основними дорогами і залізницями, а вони пересувалися місцевими, то потрапили на окуповану територію. І зараз через багато років, Віктор Васильович Гуденко пам'ятає ту жахливу картину: німці впритул розстрілюють маму на його очі. Так у 10 років він став сироткою.

- Коли вбили маму, - розповідає Віктор Васильович, - я став пробиратися в Харків один, голий, тремтячи від нічного холоду. Лінія фронту була нестабільною. Якоюсь заліз під брезент, думав знайти там що-небудь поїсти. Дивлюся, а там - боєприпаси. Мене побачили якись військові і кудись повели. Вияв-

ляється, я потрапив у розпорядження Червоної армії. У штабі стали допитувати. Я все розповів: і як загинув батько, і як фашисти застрелили маму.

Начальник штабу вислухав ромського хлопчика і наказав залишити його в них, бо ж навколо любили співати, грати, танцювати чечки. Вечорами, коли солдати відпочивали, Віт влаштував справжні сольні концерти. Всі полкільці хлопчика Віта виконували роботу, а ця була йому під силу, вчився користуватися всіма видами зброї.

- Мене вчили, як бути зв'язковим, як добувати зведення в дислокації німецьких військ, - розповідає далі Віктор Васильович. - Одного разу, коли ми під'їхали до населеного пункту Лисогубівськ, там виявилися німці. Вони зустріли нас шквальною вогнем. Разом із лейтенантом Косовим ми вийшли на узлісся, зупинилися в якомусь будиночку. Після підійшли інші розвідники. Змайстрували мені шухляду, покладали туди акумуляторні батарейки, начебто я чийсь взув'їти. І я пішов від села до села. Якщо чув, що там німці, обходив, щоб мене не помітили, повертався іншим шляхом. А вночі ми

пробіралися до своїх. Якоюсь лісі я натрапив на людей, вони спали, гвинтівки були відкладені. Хтось схопив мене (потім я дізнався, що це був політрук Резніков) і говорить: "Так це ж наш хлопчик!". Всі мене впізнали. Коли через Сіверський Донець переправлявся, щоб довідатися, де стоять наші, а де німці, знову мене схопили: хто ти і куди ідеш? І знову мене впізнали: "Це ж наше циганка!". Переправилися через ріку, зупинилися в відпочинку. Переодягнули мене, підстригли голову, бо я був зашкварений. Потім намастили хліб тушонкою, нагодували, і я, як ліг спати, так цілу добу і проспав від утоми. А потім з мене знали мірку, пошили галіфе, гімнастерку, пілотку, чоботи з брезенту.

Начальник штабу полку Трохим Андрійович Калинин і комбат Фюфілект Андрійович Зубанов дуже оберігали мене. Так і залишився я в транспортній роті 184-го полку. Іздив на конях за продуктами, допомагав ковалю, кухарю...

А потім він прийняв військову присягу. Став підвозити боєприпаси на передову. Одного разу у особливо складних обставинах довів бійцям зброю. За це був нагороджений медаллю "За відвагу". При форсуванні Дніпра теж проявив мужність і винахідливість, за що командування представило хлопця до ордену "Червона Зірка".

Чимало епізодів тих далеких воєнних років запам'ятав Віктор Васильович. Якоюсь послани в розвідку, і його помітили поліцаї. Хлопця забіг в один із сіпських будинків, і хазяйка сховала Віктора... у печі, а скраю запалила хмиз. Поліцаї перерили всю хату, та одного розвідника не знайшли. Потім жінка нагодувала його, дала йому відлежати під ліжком. Так він врятувався. Цікаво, що після війни на зустріч їхньої дивізії в містечку Руська Поляна Черкаської області він побачив свою рятівницю. І вона впізнала його.

На передову прийїжджали відомі артисти, і серед них одного разу й славнозвісна Любов Орлова. Віктор Гуденко часто співав і танцював на одній сцені з ними. Його навіть хотіли забрати в Червонопрапорний ансамбль пісні і танцю, та з частини не відпустили, сказали: "Це - наші очі і вуха".

- Мене дуже оберігали, всі про мене піклувалися, - розповідає

Віктор Васильович. - У кого найбільшою знаходилася або цукерка, несли мені. Кухар найсмачніший шматочок м'яса приберігав. Комбат та інші ставилися до мене побатьківськи, ніколи не наказували, тільки просили.

Всім бойових нагород мав Віктор Гуденко, був поранений кілька разів. День Перемоги зустрів у Будапешті, у складі 62-ї Звенигородсько-Будапештської дивізії. Про Віктора Гуденка та ще про одного сина полку, який загинув, розповідається в документальній книзі "Берег безсмертя". Коли закінчилася війна, син полку Віктор Гуденко переїхав у місто Донецьк. Вивчився, став кваліфікованим чоботарем, шив також кашкетки, працював токарем в електромеханічних майстернях, пізніше - на м'ясокомбінаті. Одружився з Любов'ю Миколаївною разом прожили понад 50 років. Віктора Васильовича знають усі роми Донецька й інших обласностей України.

На жаль, і мирні дні іноді приносять лихо. Пришло воно і в будинок Віктора Васильовича та Любові Миколаївни: двоє їхніх синів загинули в автомобільній катастрофі.

Віктор Васильович має першу групу інвалідності. Зараз ветерану Великої Вітчизняної 75 років. Він сказав мені:

- Раніше я часто виступав перед школярами, а зараз, як починаю згадувати війну, так горло стискається...

Володимир Ніколаєнко,
президент Донецької
обласної ради "Конгрес
Ромен України"

ЛЮДСЬКІ ДОЛІ

Крістіна чи Євгенія?

■ Базар - це завжди місце зустрічей. Нещодавно я, ідучи додому, побачила знайомого рома дядька Сашу, після традиційної привітань почала розказувати новини - про нашу жіночу ромську організацію, про захист прав ромів в Україні. Тільки ми попросили, як мене за руку схопила висока білява красуня років 35. "Благуя вас, тільки ви можете мені допомогти!", - промовила вона.

Тетяна багато років продає хліб на цьому ринку, її знають майже всі роми, бо мешкає вона саме у місці їх компактного проживання. 11 років тому вона вийшла з виховання у місті Слов'янську Донецької області 3-місячну ромську дівчинку. Справжнє ім'я дівчинки було Босна Крістіна Романівна, а ім'я її рідної мами - Босна Валентина Миколаївна. Крістіна, як потім з'ясувалося, була у неї четвертим покинутим дитям.

Тетяна дала їй інше ім'я - Євге-

нія, а дату народження з 2 квітня 1993 року змінила на 7 липня. Дівчинка була дуже хвора, основний діагноз - дитячий церебральний параліч, і жінка наполегливо зверталася до лікарів, перепробувала всі можливі засоби, і за 9 років їй вдалося Женю вилкувати. Мабуть, за те добро, що зробила вона для нерідної по крові ромської дівчинки, Бог подарував їй через 9 років власну дитину, теж дівчинку. Та з її народженням у сім'ї почалися негаразди: у Жені з'явилися ревмоїди, адже до цього вона була в родині "принцесою". Чоловік Тетяни, батько молодшої доньки, не витерпів того, що дружина постійно захищала Женю і виріла її. Тепер Тетяна виховує обох доньок сама.

Та сталося так, що зараз мама і її рідна Женя не можуть знайти спільної мови. Дійшло до того, що Тетяна була змушена відкрити доньці всю правду. Після цього два тижні стосунки в них були нормальні, та потім все стало ще гірше.

Сусідка Тетяни Лариса Олександрівна, поважна ромська жінка, мудра і спокійна людина (Тетяна називає її "другою ма-

мою"), намагалася поговорити з дівчинкою, та підліток не йде на контакти. Стосунки між мамою і старшою донькою залишилися напруженими. Тетяна навіть погодилася повернути її назад до дитячого будинку, але посадові особи, від кого це залежить, не дуже зацікавлені в такому розвитку подій. Справа про відмову від удочеріння перебуває у Калінінському районному суді міста Донецька.

На прохання Тетяни ми звертаємося до вас, шановні читачі! Можливо, хтось знає родичів Крістини-Євгенії, а можливо, знайдеться і її рідна мати- Валентина Босна, її дуже хоче бачити донька. Віднедавна вона почала дивитися телепередачу "Ключовий момент" з Наталією Сумською. Чекає, може, і її хтось буде шукати.

Обидві - і Тетяна, і Женя - дуже страждають. Тетяна, яка любить Женю, просто не знає, як їм надалі жити разом. Вона хоче знайти моральну підтримку для себе з боку родичів дівчинки. Будемо дуже вдячні тим, хто допоможе їх знайти!

Наталія Варакута,
м. Донецьк

СВІТ СПОРТУ

Футбольний Ужгород

■ Протягом кількох років в Ужгороді проходять футбольні турніри, присвячені пам'яті гравця команди СК "Русь" Яна Томаша. 26 вересня ц.р. відбувся черговий матч, в якому перехідний кубок отримав спортивний клуб "Романі Черхень", який очолює Мирослав Горват.

Ян Томаш, легенда закарпатського футболу, викликає постійне захоплення у ромської молоді. Будь-яка інформація про цю людину - безцінна. Таку додаткову інформацію про Яна Томаша приніс у редакцію Борис Бучко, голова ромського культурного товариства "Романі ЧІБ", який повернувся зі Словаччини. Там він зустрівся з однією людиною, котра була колись фанатичною шанувальницею футбольної команди спортивного клубу "Русь" (СК "Русь"). Старий словак подарував Борису Владиславиновичу рідкісне видання 1942 року - альманах "С.К. "Русь" - річний звіт за 1941-1942 спортивний рік. Ця невеличка книжечка, що зараз поповкла від часу, була видана в Ужгороді (тоді Унгвари, Закарпаття тоді входило до складу Угорського королівства), російською мовою.

Оскільки членом команди СК "Русь" у 1941-42 рр. був ром Ян Томаш, про якого, до речі, наша газета вже писала (див. "Романі Яг" від 9 липня 2003 р.), ми хочемо детально розповісти і про це рідкісне видання, і про команду СК "Русь".

Книжковий раритет

Найперше скажемо про тебе. Видання альманаху російською мовою, у заголовку якого є й

С. К.
РУСЬ

1941-42
УНГАВЬ-УЖГОРОДЬ

червоними літерами виділено слово "Русь", в Ужгороді, тобто на території Угорщини, що була сателітом Німеччини, у той період, коли фашистські війська переможно пересувалися по Росії, а деякі загони вже підходили до Волги, - можна вважати величезним подвигом. До того ж, видавши не "сховалися" за вигаданими прізвищами, а навіть вмістили в альманаху фотознімки друкарів - адже це був перший номер річного звіту секції преси Спортивного клубу "Русь". (Книжка друкувалася в типографії Юлія Фельдеші).

Метою видання, яке вийшло 2-тисячним тиражем, як повідомляється в передньому слові редакції, було "ознайомити широкі верстви народу з роботою нашого всенародного спортивного репрезентанта".

Російська еміграція першої хвилі в Чеській Республіці, куди входило Закарпаття до березня 1939 року, показала себе з дуже хорошого боку. Це були високоосвічені люди - лікарі, артисти, педагоги, адвокати, архітектори, інженери (до речі, в Ужгороді жила перша красуня Петербурга

Ліза Панкратова, якій присвячені чудові рядки вірша "Незнайка" Олександра Блока. Чоловік Єлизавети - І. Панкратов - відомий інженер-фундаменталіст - спроектував всі залізничні мости, які з'єднали Закарпаття з Прикарпаттям). Ця еміграція в роки Другої світової війни виступила на боці Росії. Вона видавала російською мовою книги, альманahi, журнали, ставила спектаклі тощо.

Колішни російські піддані не приймали ні чеського, ні угорського громадянства і чекали на повернення у Росію. Усі вони пізніше пройшли через радянські концтабори.

Але повернемося до альманаху. В ньому подається не лише звіт про хроніку спортивного життя команди СК "Русь", а й інформація про історію Ужгорода; друкуються слова і музика "Маршу" спортивного клубу (написані Тетяною Верховинкою та Георгієм Костою); розповідається про історію створення команди; є тут і відомості про правління клубу. В альманаху вміщено і фотографії усіх гравців, з короткими анотаціями, таблицями-показниками майстерності гравців, а також гумористичні привітання кожному гравцю у віршованій формі, надіслані футболістами вболівальниками. Привертає увагу і стаття Василя Федаки про те, як "Русь" у 1936 році стала чемпіоном вищої ліги і переможцем всечасного чемпіонату цього року, коли вона перемогла кращу команду країни - спортивний клуб "Бати". Звершується альманах анекдотами на футбольну тему.

Альманах "С.К. "Русь" - справжній книжковий раритет, який дивом зберігся у шанувальників футболу Словаччини.

Олена Бойко
(Далі буде)

ЮВІЛЕЙ

Творчого натхнення

Вікторія Маштакова, студентка IV курсу УЖНУ романогерманської філології:

Всеукраїнську газету "Романі Яг" я читаю часто. До рук мені потрапляє через моїх знайомих осіб, від кого це залежить, не дуже зацікавлені в такому розвитку подій. Справа про відмову від удочеріння перебуває у Калінінському районному суді міста Донецька.

Цікаво читати про історію, побут, звичаї ромів. Адже у центральних ЗМІ про них друкуються в основному матеріали негативного характеру. Зі сторінок газети я дізналася про людей цікавих і здібних, таких, як Дезидер Лацко, котрий пережив страхітливий війни, є чудовим музикантом і передає свої здібності молоді. Степан Давид з Іршавщини взагалі здивував не тільки мене, а й багатьох студентів. Уявити собі не можу, як дитина, покинувшись на вокзалі, змогла перенести цей величезний стрес. До речі, потім, потрапивши до добрих людей, Степан став інженером-будівельником. Отримавши вищу освіту у Ленінграді, брав участь у будівництві космодрому в Байконурі. А проста ромка Марія Лацко, яку і нині часто зустрічаємо в Ужгороді, яка все своє

життя пропрацювала на будівництві маляром-штукатуром і отримала заслужені нагороди. Дуже люблю лірику відомого ромського поета Михайла Козимиренка, яку час від часу друкує газета. Це письменник, у якого, як кажуть, талант від Бога. Є й інші матеріали. Так, болісно було читати про мого ровесника Ярослава Шугара, який у дитинстві був нашим товаришем, завжди нас захищав, був душею дитячого колективу, а з ним так не по-людські вчинили негидники. З повдоволення у газеті дізналася і про трагедію учениці Симони Турпак, яку вигнали з-під руїн. Люблю читати й статті під рубрикою "Художня галерея", яку веде Микола Бессонов. Завжди відкривав для себе щось нове. А недавно прочитала про те, що маленькі роми вперше цілим табором відпочивали у престижному таборі УСБ "Закарпаття". І, як я дізналася з новинки, відпочинком вдвас на славу.

Люблю читати ромські прислів'я, гороскоп та ін. Дуже шкода, що відомо поетеса Людмила Кудрявська, яка працює у "Романі Яг", не пише й не друкує віршів на ромську тематику. А тут є про що написати! Ось хоча би про ромську молоддь, яка, хоч і не у достатній поки що кількості, але здобуває вищу освіту, і невдовзі, гадаю, роми матимуть своїх спеціалістів у різних сферах життя.

Вітаю весь редакційний колектив "Романі Яг" з ювілейним - сотим - номером і бажаю йому творчого натхнення і великих успіхів.

(Продовження. Поч. "Романі Яг" від 29 вересня).

Вони пережили Голокост

САХАРОВА
Тамара Гнатівна

Тамара народилася 11 квітня 1931 року в м. Вовчанську Харківської області у багатодітній ромській сім'ї. Вона була найстаршою серед 5 дітей. Батька Гната Васильовича Гуденка, 1904 р.н., мобілізували на фронт, тому тягар війни ліг важкою ношею на плечі матері і Тамари.

Під час окупації фашисти забирали все їхнє господарство (зубрей, гусей, корову). Матері треба було якось прогудувати сім'ю, тому вона ходила на "мені" (міняла те, що було в хаті, на продукти), залишаючи маленьких дітей на старшу доньку.

Одного разу мати довго не поверталася. Того дня фашисти проводили облаву. На щастя, вона була вдягнена, як українська, і це її врятувало. Діти не залишилися сиротами. Розуміючи, що в будь-який час німці можуть забрати їх та розстріляти, бо вони - роми, мати вирішила пробиратися усією сім'єю до Белгороду, де були родичі. Збрали все, що залишилося, склали на візок та рушили в путь. По дорозі родина зіткнулася з фашистами. Спочатку окупанти знущали над затриманими, а потім стали всіх обшукувати. У сестри Раї знайшли пакуночок з сімейними реліквіями. Це викликало у німців злість. Вони почали жорстоко бити дівчину. Мати і Тамара кинулися на них. Один із німецьких офіцерів вдарив Раю гантівкою по голові. Забрали все, що було у ромської родини, фашисти пішли далі,

сміючись. Раю, так і не отямившись, померла.

ЛЕКАРЕВ

Микола Васильович

Микола Лекарев народився 19 жовтня 1927 року в м. Харкові у великій ромській родині. В сім'ї було 4 дітей: Дмитро, 1919 р.н., Олександр, 1925 р.н., Нюра, 1930 р.н. і Микола.

Коли почалася Велика Вітчизняна війна, йому йшов 14 рік. Фашисти захопили Харків, і роман стало небезпечним з'являтися на вулицях міста. Тому цілі ромські родини змушені були ховатися.

Одного разу в 1942 році до будинку по вул. Дмитрівській, 19, де проживала вся їхня велика сім'я, увірвалися німці. Забрали всі цілі речі, мешканців вигнали на вулицю. Чоловіків невідомо куди повели. Старший брат по дорозі весь час питав, куди їх ведуть. Через це фашисти розстріляли його на очах у молодших. Окупанти привели всіх до вокзалу, де збрали багато молоді, і залишили під конвоем. Миколі вдалося втекти. А середнього брата разом з іншими загнали у вагони і повели у невідомому напрямку. Доля Олександра невідомо і нині.

Микола вижив, переховуючись у підвалах, а потім мандруючи від одного села до іншого. Харків же довгий час залишався під окупацією німців і був визволений у серпні 1943 року.

Тетяна Падуєнко,
Іван Матюченко,
Харківська область

БУЛИ Б УСІ ТАКІ!..

Те авілобі са касаве!..

Недавно зустрілися з ним, він питає: "Як там живуть наші роми?" І я не здивувався, бо, коли б не зустрівся з ромами Микола Васильович, він завжди запитує у них: як почуватися родина, як складаються нагальні справи, що нового, які проблеми; уважно вислухає будь-яку скаржу ображеної людини, заспокоїть і обов'язково щось корисне порадить...

Герой моєї розповіді - колишній слідчий карного розшуку (нині на заслуженому відпочинку) Новоукраїнського РВ УМВС - Микола Васильович Михайленко. Як і двадцять п'ять років тому, він такий самий життєрадісний і приязний чоловік.

Миколу Васильовича роми знають у селищі Рівному та й у районі загалом уже понад тридцять років, з них двадцять п'ять - як працівника міліції. До того ж, справедливого, ввічливого і привітного.

потрапила до кола його професійних інтересів та обов'язків. Він завжди підкреслює: всі оточуючі поділяються на людей хороших, нормальних, законослухняних і тих, хто здійснив правопорушення.

Але й цю останню категорію Микола Васильович поділяє ще на дві поляри категорії - запеклих злочинців, як один шлях - за колючим дротом, і тих, хто отупівся випадково - через ті чи інші обставини і обов'язково (за умови належної профілактичної роботи з "підшефним") встане на шлях істинний.

М. В. Михайленко чимось невимовно схожий на одного з наших улюблених телегерів - свого колегу Кравцова з російського серіалу "Дільниці". Навіть зовні стрункий і худорлявий Микола Васильович чомусь нагадує популярного актора Сергія Безрукова.

Зустрівшись із ним у черговий

раз, не втерпів і поставив Миколі Васильовичу кілька запитань, які мене хвилювали: дуже вже хотілося почути думку людини, яка мені імонує:

- Під час вашої роботи в органах міліції наші роми не скаржилися на її працівників. Та зараз, на жаль, цього не скажеш. Роми боються міліції, і це майже в кожному районі, області...
- Мені прикро про це дізнаватися зі засобів масової інформації. Шкода, що наша українська міліція сьогодні у суспільстві не має того довіря, яке було ще кілька років тому. Можливо, все це тому, що серед її працівників є й такі, хто ганьбить цей правосудний державний орган своїми неправомірними і навіть брутальними вчинками, своїм ставленням до громадян, в тому числі й до ромів. Роми не повинні боятися працівників міліції, хочеться, щоб вони, навпаки, бачили в них своїх захисників від злочинців...
- Миколо Васильовичу, ви, як колишній не лише дільничний міліціонер, а й слідчий карного розшуку, маєте неабиякий досвід роботи з населенням. Що б ви могли порадити сьогоднішнім

працівникам міліції, аби вони повернули довіря до себе не лише ромського народу, а й українського суспільства в цілому?

- Перш за все, в міліції, переконаний, мають працювати лише чесні, порядні й юридично освічені люди. Люди, які захищають не свої особисті інтереси, а права, честь і гідність людини будь-якої національності. Бо міліція - це орган захисту громадян від злочинців, а злочинця визнає лише суд, який відповідно й карає! Сподіваюся, що міліція все ж таки відновить довіря громадян своїм доброзичливим ставленням і повагою до людей різних національностей.

Що ж, Микола Васильович Михайленко має рацію. Добре було б, якби до цієї думки прислухалися ті, хто, за словами поета, "нас береже". Можливо, тоді б і відновилося з часом у населення довіря до нашої української міліції. І не лише з боку українців, а і ромів...

Були б усі такі, як Микола Михайленко!

Леонід Савицький,
власник "Романі Яг",
Кіровоградська обл.

ВІТАННЯ ▽ ДРАГОСТИ

Щиро вітаю своїх колег із всеукраїнської газети "Романі Яг" з виходом у світ ювілейного - сотого - номера.

Вельми приємно, що саме на теренах Закарпаття видається двотижневик, адже саме тут проживає найбільше ромів.

Видання надзвичайно цікаве. Гортаючи сторінки, вpleвномося у високому фаховому рівні журналістів. Залюбию читати матеріали Євгенії Навроцької, Валентини Опаленик, Людмили Кудрявської та інших.

На своїх шпальтах газета друкує статті, які захищають ромів, сприяють їхній адаптації в суспільстві. Бажаю творчому колективу гострого пера і багато читачів.

Віталій Пумпинець,
підполковник, кореспондент газети "Відомості міліції."

Закарпатська Феїда мовчить про перший пограбунок шедеврів великого друга ромів Адальберта Ерделі.

Стася - другий...

Доводилося писати, що в неабиякому Ерделі вдома у його власному будинку була велика колекція робіт його дружини Магдалини після смерті художника з любов'ю ставилася до них, берегла.

Митець мав і не одне полотно, на якому змалював портрети ромів. Він був їх добрим другом, про що свідчить такий факт - у похоронній процесії брали участь ромські музиканти, проводжали маестро у останню дорогу.

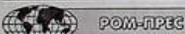
Чотири роки тому Ужгород облетіла звістка - вкрадено чотири роботи художника. Правоохоронці пообіцяли розкрити злочин. Не розкрили.

Нещодавно стала відома жахлива історія - вчинено новий пограбунок (дехто оцінює викрадені роботи в мільйон доларів США), загинула дружина Адальберта Ерделі. Хто посягнув на святая святих? Деякі журналісти припускають, що картини вивезено за кордон, можливо, і в Париж, де жив геніальний митець.

Про творчість А. Ерделі "Романі Яг" писала в номері за 24 січня 2001 року.

Вл. інформ.
На світліні: репродукція картини "Ромки з дітьми".

Вивчення історії ромів у 112 болгарських школах

Центр міжетнічного діалогу і взаєморозуміння "Амаліпе" за фінансової підтримки Міністерства освіти та Інституту Відкритого суспільства ще з вересня 2002 року впровадили у ряді шкіл програму вивчення фольклору ромів, і не тільки для своєї меншини, а й для турецько- і болгаромовних дітей.

Викладання предмета ведеться болгарами. Для цього були підготовлені два спеціальні підручники з фольклору для учнів шкіл. "Історію від вогнища"

та "Перекази доріг", авторами яких стали Теодора Крумова і Анастолі Крастев.

В уроки історії Болгарії також включені матеріали з історії ромів. Для того, щоб викладати фольклор та історію ромів у школах, необхідно здійснити три етапи: підготовка викладачів, забезпечення підручниками і книгами студентів, оплата гонорарів. Центр "Амаліпе" організував навчання 150 викладачів фольклору ромів. Учителям надавалися підручники та мето-

дичні посібники для викладання. Згідно з рішенням № 693/06.10.2003 (названого Проектом дій щодо виконання Програми для рівної інтеграції ромів у болгарське суспільство), Рада Міністрів забезпечила фінансування видавництва підручників тим, хто хоче вивчати цей предмет.

Вже підготовлено понад 200 педагогів для викладання фольклору ромів і є добра воля 52 муніципалітетів та 112 шкіл для вивчення нового предмета.

ОФІЦІЙНО

ПРО ПРАВЕ СТАНОВИЩЕ РОМІВ У ЄВРОПІ ПАЛО ЧАПІПЕ РОМЕНГЕРО АНДА ЄВРОПА

Ми продовжуємо публікувати офіційні документи, прийняті на високим міжнародних рівнях. Рекомендації, які ми публікуємо нижче, мало відомі широкій громадськості. І хоча минуло вже два роки з часу їхнього обнародування, проте вони не втратили актуальності і сьогодні.

РЕКОМЕНДАЦІЯ 1557 (2002) РАДИ ЄВРОПИ

13. Асамблея визнає необхідність зміцнення, прояснення й узгодження роботи:

- таких європейських багатосторонніх організацій, як Рада Європи, Організація з безпеки і співробітництва в Європі і Європейський Союз у їх діяльності стосовно ромів;

14. У світлі заклику до громадянського суспільства подати свої зауваження і пропозиції на адресу Конвенту, який розробляє майбутню "конституцію" Євро-

пейського Союзу, громади й організації ромів не повинні пропустити можливість висловити свою думку.

15. Рада Європи може і повинна відігравати важливу роль у справі поліпшення юридичного статусу, рівня рівноправності й умов життя ромів:

- підписати, ратифікувати і виконувати в повному обсязі Рамкову конвенцію про захист національних меншин і Європейську хартію регіональних мов або мов меншин;
- передбачити для ромів спеціальні права, які є предметом за-

хисту переглянутої Європейської соціальної хартії.

У сфері вироблення і здійснення конкретних програм з метою поліпшення інтеграції ромів у суспільство на індивідуальній і громадській основі як груп меншин, а також забезпечення їхньої участі в процесах прийняття рішень на місцевому, регіональному, національному і європейському рівнях:

- виробити і здійснити політику, покликану служити вирішенню проблем ромів, які є всеохопними і зв'язані з економічними, соціальними і культурними факторами;
- зміцнити діалог між ромами, ромськими громадами й іншими групами суспільства;
- залучити представників ромів

до участі на всіх етапах прийняття рішень у сфері розроблення, здійснення і оцінки програм, направлених на поліпшення індивідуальних і колективних умов життя ромів. Така участь не повинна обмежуватися одними лише консультаціями - її необхідно будувати на основі справді партнерських відносин;

- зохочувати присутність депутатів-ромів у національних парламентах та зохочувати участь виборчих представників ромів у роботі регіональних і місцевих законодавчих та виконавчих органів;

- сприяти міжрегіональному співробітництву з метою вирішення проблем ромів з їхньою активною участю;
- зміцнити систематичний і регулярний процес моніторингу виконання рекомендацій і конкретних програм, спрямованих на поліпшення правового становища й умов життя ромів і ромських громад.

У сфері гарантій рівного ста-

туса для ромів як етнічної або національної меншини в сфері освіти, зайнятості, житла, охорони здоров'я і громадських послуг державам-членам варто звернути увагу на такі питання:

- сприяння формуванню рівних можливостей для ромів на ринку праці;
- створення для ромів, котрі вчаться, можливостей для отримання освіти на всіх рівнях від дошкільних закладів до університетів;

- розширювати активну роботу з набору ромів у штат державних служб, чия діяльність важлива для ромських громад: початкових і середніх шкіл, системи соціального забезпечення, поліклінік, місцевої адміністрації;
- використання практики окремого шкільного навчання для ромських дітей, зокрема, призначення для ромських дітей у школах або класи для розумово неповноцінних осіб;

(Далі буде)

ЩОБ БУЛО ВЗАЄМОРОЗУМІННЯ ТЕ АВЕЛ ГАТЯРІБЕ

До речі, у родині Лагоняків з ромським друкованим органом знайомляться усі і при цьому вважають, що "Романі Яг" значно цікавіша і змістовніша за інші газети. Про ромів Ганнуса говорить так: "Разом зростали, до школи спільно ходили. Тож особисто для нашої сім'ї вони - просто дуже доброзичливі люди, яким можна довіряти. Люди, а не цигани, як дехто ще у нас каже за старою звичкою".

Хочеться розповісти трохи про цю сім'ю. Дорослі члени родини пов'язали своє життя з сільським господарством. Батько Олександр - механізатор, комбайнер, працює у полі. Мати Галина - тваринниця. Їхня старша донька Наталка заміжня. Ганнуса вже має неабиякий статус тітки - допомагає виховувати племінника... Ще навчаючись у середній школі, Ганнуса досить тривалий час зустрічався з ромським юнаком. Разом на дискотеку ходили, музику вдома слухали. Та щось воно там не складалося... Незважаючи на це, з глибокою повагою ставиться до людей ромської нації. Дружна сім'я Лагоняків мріє, щоб "Романі Яг" з нового року передплучувало більше українців.

До читання газети вони залучили не тільки всіх своїх родичів та друзів, а й українських сусідів і добрих знайомих.

Приміром, палким шанувальником "Романі Яг" є завідувач фермою імені Чапаса Олександр Миколайович Мельниченко, який

завжди з нетерпінням очікує чергового номера ромського видання. Прихильницею нашої газети є і завідувача магазином Людмила Бовшик. А як детально познайомляться з усіма сторінками, неодмінно запрошують газету численним родичам: нехай допускають до останніх новин зі світу ромів!

Досить незвично і приємно чути від українки такі слова: "Як на мене, нехай би вся вулиця була ромською... Ми ромам дуже довіряємо". Втім, їхній ошатний будиночок і так з усіх боків оточений ромськими подвір'ями.

"Я живу поруч з ромами понад 35 років, - говорить Галина Лагоняк, - у скрутку хвилини завжди звертаюсь лише до ромів - вони завжди допоможуть, чим можуть. Ніколи з їхнього боку не було жодної відмови. За це я ставлюся до цього народу з величезною повагою".

Отаке взаєморозуміння між нашими двома братніми народами і намагається виховувати газета "Романі Яг", подаючи правдиву інформацію про ромів. Переплатити її може навіть найбідніша сім'я.

**Леонід Савицький,
власний кореспондент
"Романі Яг",
с. Рівне, Кіровоградська
область**

На світліні автора: наша постійна читачка Ганнуса Лагоняк з племінником Миколокко.

ЮВІЛЕЙ

"Романі Яг" - голос ромів

"Романі Яг" - гласо роменгеро

У розмаїтті сьогоденних видань поява чергового часопису сприймається майже непомітно. Тож, аби зайняти свою нішу в морі преси, потрібно запропонувати читачеві щось незвичне, особливе, специфічне. Такої тактики дотримується в газеті "Романі Яг" Закарпатського ромського культурно-просвітнього товариства. Внесені на титульну сторінку епіграф Лекси Мануша та підзаголовок до назви газети (ромські народні вісті) цілком виправдані змістом "Романі Яг". Причому не декларативним, а реальним.

Видання намагається не просто розмаїто подавати життя ромів, висвітлюючи різноманітне питання політичного, правового, культурного мистецького життя тощо, а й взяло на себе нелегку ношу захисту прав ромів та підвищення їх загальнокультурного рівня. З огляду на професійні потреби і особисті уподобання мені доводиться систематично брати до рук "Романі Яг".

І з упевненістю можу сказати: якби так права представників своїх національностей захищали інші подібні часописи, багато спірних національних питань було б вирішено. Звичайно, така праця потребує зусиль багатьох людей. А що її виконують досвідчені фахівці газетного цеху, відомі в краї своєю активною життєвою позицією особи, то це лише додає "Романі Яг" похвали. Особливо відзначив би Аладара Адама, Євгенію Навроцьку, Юлію

Зейкан, Валентину Опаленик та інших. Відрадно, що газета виходить державною мовою, але водночас окремі публікації подаються й іншими мовами, на яких спілкуються роми. Заангажованість лише на ромські інтереси, прагнення показати життя ромів у всеуспільному контексті й робить часопис привабливим, вирівняє його з-поміж інших. Підтвердження високих позицій видання є і той факт, що цей двоїтязиків за порівняно короткий час зміг вийти на всеукраїнський рівень.

Тож із нагоди сьогоденного номеру хочеться побажати колегам "Романі Яг" подальшого творчого розвою, збільшення читачської аудиторії і надати залишатися самими собою. З цим часописом, переконаний, роми стануть ближчими суспільству, а суспільство - ближчим до ромів із їх непростю історичною долею.

**Володимир Тарасюк,
ст. викладач кафедри
журналістики УжНУ,
головний редактор газети
"Погляд"**

НОВИНКИ РОМСЬКОЇ ПРЕСИ

Представляємо журнали "Romengo cascipe" та "Romano centro" Сікавас о журнали "Romengo cascipe" ай "Romano centro"

В Європі, в якій проживає майже 20-мільйонна (за підрахунками Всесвітнього банку) ромська громада, виходить близько 80 видань. Різні за формою, обсягом і тематикою, вони всі, втім мають спільне: висвітлюють проблеми ромів, які мешають у різних країнах. Кожен з цих друкованих видань, електронних версій тощо надають широкую інформацію про культуру, традиції, звичаї ромського населення того чи іншого регіону.

Нині ми представляємо останній - 17-ий - номер журналу,

який видається вже протягом дев'яти років у столиці Хорватії Загребі - "Romengo cascipe" ("Ромська істина"). Це - часопис хорватської ромської громади. Виданий на прекрасному папері, багатобарвний 49-сторінковий серпневий номер подає змістовні матеріали про Національну програму для ромів Хорватії, про візити Ядранки Косор, представника уряду Хорватії з національних питань, у ряд ромських громад РХ, а також про вироблення конкретних шляхів у вирішенні ромського питання.

Оскільки журнал пересилається в ряд країн Європи, основні матеріали в ньому подаються англійською мовою, а всі інші - хорватською. Найзначимішою статтею вересневого номера є публікація про освіту ромських дітей. Це - інтерв'ю з Алієм Мешіком, представником Ромської Унії від Загребської общини. В ньому порушуються питання дискримінації ромів як національної меншини, права ромів на отримання освіти та охорону здоров'я. Журналіст Браненір Босанач приділяє велику увагу такої соціального проблемі і з'ясує позицію представника Ромської Унії стосовно вирішення цих питань.

Тут же подається і інтерв'ю з ядранкою Косор про шляхи вирішення цих проблем.

Під рубрикою "Голос рома" публікується ряд бесід з представниками різних ромських організацій, в яких висвітлюється їхня робота.

На передостанній сторінці журналу вміщена фотографія найгарніших ромських дівчат Хорватії, яку ми публікуємо. Це - "Міс Хорватії" Надіра Байрамі і три лауреатки інших премій цього конкурсу.

Ще одне видання, яке надійшло в нашу редакцію, - австрійський журнал "Romano centro".

Редакційна стаття, яка відкриває часопис, присвячена освіті ромських дітей в Болгарії. Приємно відзначити, що видання, яке виходить у Відні німецькою мовою, має і ромський дубляж. Матеріали подаються чудовою ловарською мовою, яка є мовою міжромського спілкування.

Крім цього, в журналі можна прочитати хроніку основних подій, що відбувалися в ряді країн Західної Європи: Болгарії, Маке-

донії, Сербії, Чехії, Угорщині, Румунії та інших.

У номері є і анонс культурних акцій, які проводяться в Австрії. Так, 13 листопада у Відні виступить музична група "Goim" з концертом "Схід і Захід".

Двоколіровий журнал "Romano centro" видається з 1994 року і регулярно надсилається у редакцію "Романі Яг".

Євгенія Навроцька

На світліні:

*Деяна - "Міс фотографічність",
Садета - друге місце, Надіра -
"Міс ромка Хорватії" та Ельвіра -
перше місце*

НА МУЗИЧНИХ ХВИЛЯХ

СОКОЛОВСЬКИЙ ХОР

(Продовження. Початок у "Романі Яг" від 15 вересня)

СОЛДОКОГОЛОСА ТЕТЯНА

Як ми вже писали у попередньому номері, другою (після Стеші) солисткою Соколовського хору і улюбленницею московської та петербурзької публіки була Тетяна Дмитрівна Дем'янова.

Тетяна Дем'янова народилася у 1808 році. Жила в Москві на Садовій, на Бронній, у Грузинах. Якраз у будинку на Садовій Тетяна вперше побачила О. С. Пушкіна. До речі, привів його туди ще один російський аристократ Павло Войнович Нащокин.

Збереглися спогади Болеслава Марквевича про стосунки Тетяни та Пушкіна. Великий російський поет надзвичайно пишався тим, що московські роми читали напам'ять його поему "Цыгани", а про Тетяну Дем'янову говорив, що голос у неї "золотий", та обіцяв написати про неї окрему поему. Навіть напередодні свого весілля він прийшов до неї, щоб послухати її чарівний спів. "Заспівай мені, Тетяно, - говорить поет, - що-небудь на щастя; чула, можливо, я одружуся."

А у Тетяні тоді була туга на серці від того, що "предмет її кохання" поїхав кудись на цілу зиму. Він був одружений. Дуже сумувала вона за ним. Тому остання перед весіллям поета зустріч була трохи сумною. Захоплювався ромкою Тетяною і поет Микола Язиков, який присвятив їй кілька своїх віршів: "Весенняя ночь", "Татьяна Дмитриевна", "Элегия" та інші.

*... Но тот блаженный, дева nochi,
Кто в упоении любви
Глядит на огненные очи,
На брови дивные твои,
На свежесть уст твоих пурпурных,*

*На черноту младых кудрей,
Завыв и жар восторгов бурных,
И силы юности своей!* - написав російський поет про співачку Дем'янову.

До речі, Тетяна Дмитрівна співала в парі з донькою Стеші - Ольгою Андріївною і танцющицею Матрьоною Серпівною. Після смерті другого керівника хору - Іллі Соколова вона працювала в ще одному відомому московському хорі - Івана Васильєва.

Померла Тетяна Дмитрівна у 1887 році. Історія зберегла для нас її семиструнну гітару, яку зробив для співачки кращий у Росії струнний майстер 19 століття Іван Краснощек. Цю гітару тримали в руках Пушкін, Язиков, Нащокин та інші.

ЩЕ ДВА СОКОЛОВИХ

У середині 19 століття серед відомих ромських хорів виділявся хор Олександри Іванівни Паніної, у якому диригентом був Федір Іванович Соколов. В цьому колективі працювали три чудові співачки, відомі своїми прекрасними голосами, які були відомі як - Серпівна, Феша і Малярка.

Якраз середина і вся друга половина 19 століття - це розквіт діяльності циганських хорів, яких було у Росії кілька. Саме тут зросли такі відомі співачки, як Олімпіада Федорову, Варвару Паніну, Майю Морозову, Зинаїду Хлебнікову, Олександрю Давидову, Марію Губуну та інших.

У другій половині цього ж століття яскравою ікорою спалахне хор Миколи Соколова (на фото), співака і диригента, друга Петра Лихачова Чайковського.

На жаль, відомостей про подальшу долю великої музичної династії Соколових ми не маємо. Та знаємо напевне: завжди циганським хорам, і лише їм, збереглися всі відомі російські народні пісні, романи, написані до речі, класиками російської поезії та музичного мистецтва. І лише у другій половині 19 століття, особливо наприкінці, стали з'являтися пісні, створені самими ромами: "Малярка", "Паше Бов", "Соса Гришат", "Аке-даже", "Прешелково чер чар'я". Проте прізвиська їхніх авторів, на жаль, історія не зберегла.

Деякі ромські пісні - "Ай да кон аweiler" та "Шел ме версти" - Лев Толстой включив у свою пієсу "Живий труп".

Про творчість хорів, їх щирі, душевні, палкі пісні писали майже всі російські класики. Це - О. Герцен, Г. Успенський, А. Григор'єв (який, до речі, є автором одного з найкращих пам'ятників коханню - вершини російської лірики - "Цыганская венгерка"), Іван Тургенєв, М. Лесков, І. Анненков, О. Купрін та інші.

Завершити цю статтю хочеться поетичними рядками про циганські хори прекрасного російського поета О. Алухіна, автора широко відомих романсів "Пара гнедых", "Ночи безумные, ночи бессонные...":

*В них сила есть пустыни знойной
И ширь свободная степей,
И страсти пламень беспокойный
Порою брызжет из очей.
В них есть какой-то, хоть и детский,
Но обольщающий обман.
Вот почему на раут светский
Не променяем мы цыган.*

Свєгенія Навроцька

Катя Клімова:

"У мені тече ромська кров. Коли гадаю на картах, збувається абсолютно все"

Глядачі студії "1+1", а серед них багато читачів нашого видання, очікують продовження серіалу "Бідна Настя", аби зустрітися із героїнями, які особливо полюбився. А це Наталя Репніна та цесаревич Олександр.

Подзвонили на студію, де, передбачали, працює Катерина Клімова, але нас відіслали у Театр російської армії, мовляв, артистка, із якою на шпальтах всеукраїнського двотижневика "Романі Яг" прагнути зустрітися її шанувальники, сидить на валізах - уже замовлено квитки для поїздки в Україну. Там працюватиме над новою стрічкою.

Хто із вас, дорогі читачі, не пам'ятає фільми "Московські вікна", "Краще місто Землі", "Далекобітники", "А вранці вони проснулись...". У ролях не завжди головних, але таких, що запам'яталися, знімалися Катя Клімова, випускниця Щепкінського театрального училища при Малому театрі.

Вона у "Бідній Насті" намагалася підкреслити, що її героїня прагне любові земної, але водночас такої, котра уміє (прагне) переборювати труднощі. І ця любов веде Наталю Репніну (акторка Катя Клімова) до спілкування із різними людьми, в тому числі царем, царицею, фрейлінами, майбутньою дружиною цесаревича Марі, іншими.

Хто переглядав бодай 5-6 серій "Бідної Насті", не міг не заримити вишуканості, грації кінозірки Каті Репніної. Донька простих людей у свої 26 встигла багато: зіграти у понад десяти престижних фільмах (окрім роботи у театрі). Ті, хто особисто знає акторку, відіують про неї як надзвичайно трудолюбиву людину. Працює, коли потрібно, по 12-16 годин.

Клімова у театрі створила блискучі ролі. Тепер працює над пієсами Мольєра - "Багато шуму із нічого" та "Скупий". У першій виставі грає Маріанну, а в другій - Беатріче.

На пам'ять про Настю ("Бідна Настя"), акторка хотіла назвати цим іменем доньку, яку носила під серцем, коли працювала над ролюю. Однак згодом назвала новонароджену дівчинку Лізою.

Пропозиції знімаються у різних стрічках Катя отримує багато. Однак, аби не втратити себе, подалася на те, що імпонує, несе художнє навантаження.

І НОВА РОЛЬ КАТІ

Історія кохання доньки готельного магната Каті Андросової і сина багатого фабриканта Петра Волкова, який є учасником революційного руху, у центрі стрічки "Грикі батьків", яку ось-ось почнуть знімати на кіностудії імені

Одовженка. Це буде своєрідна телевізійна сага про події так званого срібного віку у Росії. До речі, багато акторів із телефільму про хрипсую актрису перекоували на початок ХХ століття.

В черговому російсько-американському серіалі, як і у попередньому, про який ішла вище мова, глядачі зустрінуться з Катєю Клімовою, яка уже затверджена на роль Цесаревич Олександра (Дмитро Ісаєв) зіграє головного героя.

Зйомки почнуться в Києві, в оперному театрі, де, як відомо, був убитий Столипин. Відтак вони проходять і на Санкт-Петербурзі, Москві, Нижньому Новгороді. Буде зайнята у фільмі й Наталя Андрєйченко.

У щодні на телеканалі "1+1" демонструється стрічка "Дорога Маша Березина". У ній зайнятий Дмитро Ісаєв, інші добре відомі в Україні актори.

Підготувала Юлія Зейкан

На світліні: актори Катя Клімова та Дмитро Ісаєв (цесаревич Олександр).

РІК ПОЛЬЩІ В УКРАЇНІ

Романі чгіб

Стахіро, Польща

На бистир ту чгіб романі
Йой совнакастир барваледир.
Гудлі сі йой тгаї сі кіркі
Не на бистир ля, йой амарі.

Бі лякіро ту на полєса,
Романе пугране гіля,
Сир чгіб ту романі джінєса,
Ромєса чгєса бут берша.

На бистир Рома пескрі чгіб!
Бі лякіро бут на полєса!
Яв'р чгіб'я скільос - мішто!
Не е гаджєса на яєса.

Рилір, со пгєндя туке дад,
Е дай пугрі пескре гіленца:
- Со кай яєса ке Рома,
Ту ракір романе лєвенца.

Е чгіб романі, амарі,
Сі зоралі тгаї барвалі.
Сі сир чупіні, сир лулудзі,
Сир яга пекел тай умарел.

Ту надар-пєс, чгіб сі тірі.
Не дукс со ляса ту керєса.
Джінєса ля шукар - мішто.
Лачгє лавєса дур традєса.

На бистир чгіб ту романі!
Бі лякіро ту на полєса!
Со сі джипєн, романіпєн,
Яв ром чачо пескіре лавєса.

Ионастар

ШЭРО 5

ИСУСО САСЯРЭЛ МАНУШЭ,
САВО НАСВАЛЭЛАС ТРЯНДА
БЭРШ

1. Пала кадзэ сля Иудеенгоро сырботори, тай Исусо авилэ да Ерусалимо.

2. Дз Ерусалимо, паша "Бакрангэз вударэн" исин тхан, тєв халэвэнастэ, саво ахарэллэ "Вифеда", дз лэ слє панч вужард чэрэ.

3. Дз лэн пашлєнас фартэ бут насвалэн, корэн, бəгнэн тай ис-

Свєнто Бахталo Лав

"Найчастіше, сила Исуса проявлялася у впливі на людей. Його чудеса були актами милосердя. Тілесні хвороби і божевілья Він називав проявами влади диявола, яку Він має подолати. Людство, яке скорилось злу, це хворий, який чекає на цілєння. Зцілювати - значить, йти проти диявольських сил. І в своїх

послїдовниках Исус хотів бачити співучасників великої битви, які простиғають руку світові, що страждає. "Поправді, поправді кажу вам: хто вірує в Мене, той учинить діла, які чиню Я, і ще більш від них учинить".

Олександр Мєнь, "Син людський", Львів, Монастир монахів студійського уставу, видавничий видділ "Свчадо", 1994 ст.89

лєл бут вряма, тай пхэнэл лєсті:
"Камэх тэ авэ састо?"

7. Пхэнэл Лєсті насвало: "Каді, Рає, та нэнэй мандэ манушэ, саво б тэ змуэл ман пэ пани, кала ваздэллэ. А кала сі єджино джвэ, авэр сизгэдэр мандэр заджэл пани".

8. Пхэнэл лєсті Исусо: "Вци, лэ пато тиро, тай джл".

9. Тай тунчи екхатар высастяр-далэ насвалімєстэр тай джילה. А тунчи сля суботнєтє диво.

10. Важ колэ Иудєя дэдуманє манушэсти: "Авдивэз суббота, нащи туті тэ лэ пато тиро".

11. Тай вов пхэнэл лєнді: "Кєдзэва, Ко высастярда ман, Вчэ пхэнда манди: "Лэ пато тиро, тай джл".

12. Пхунчэ лэ: "Ко исин Кодзэва Мануш, Саво пхэнда туті: "Лэ пати тиро, тай джл".

13. Састярдо єджино на джэлэлэс ко Вов исин, колєсті, со

Исусо тунчи екхатар отджילה лєстэр машкар манушэн.

14. Тунчи Исусо арахлах колэ манушэ дэ храмò тай пхэнэл лєсті: "Ахэ, ту ачлєлє састо, на тер будэр бэзімо, соб тэ на авэл туті интє шимай".

15. Кадзэва мануш джילה тай пхэнда Иудеєнді, со лэ высастяр-да Исусо.

16. Калєсті Иудєя ачлєлє из традэ Исусо, со Вов тирлэс вса от када дэ суббота.

17. Исусо пхэнэлэс лєнді: "Дад Мурò акан тирэл, тай Мэ тирав".

18. Тунчи интє будэр роднєс Иудєя тэ умарэ Исусо пала кодэ, со Вов на киці бути да суббота тирлэс, ай і Дєвлэ ахарда Пєскэрэ Дєдзэ, тай калэ лєвэнца сикавэлэс, со Вов Дєвлэ.

Переклад
Миколи Бурлуцького
та Олєни Марчук

Торақи віг Рақи
Драбаріне кгаґаре Рақа
з 13 по 26 жовтня

Овен - час завершувати старі справи та отримувати гроші. Будьте уважні до партнерів, можливо, ім з вами зараз не дуже комфортно, відверта розмова не завадить. Здоров'ям не варто ризикувати, корисно перепочити 15-17 жовтня, а от 21 можна вирішувати серйозні питання.

Телець - не буксуйте, сміливо вперед! Марно витрачений жовтень - це невдалий листопад! У вас є добрі друзі та родини, які завжди допоможуть. Деякі ваші мрії починають матеріалізуватися, але апетит приходить під час їжі! Не біється трохи змінити профіль роботи, це буде тільки на користь.

Близнята - можливі зміни на краще, підвищення зарплати та поліпшення умов праці. Стан здоров'я залежить виключно від вас, хочете вогорити - будь ласка! У особистому житті все спокійно, поки ви не маєте претензій до "другої половини". Не варто приймати поради від старих друзів, користуйтеся власною головою.

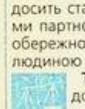
Рак - настав час позбавитися усього зайвого у своїй оселі. Свіже повітря вам допоможе витримати всі негаразди, та легенькі ж такі переозвірте. Легкий флірт не стане палким коханням, але дозволить подивитися на себе з кращого боку. Родина чекає від вас рішучих кроків, та не дуже поспішайте.

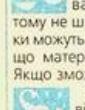
Лев - добра звістка надійде від жінки, яка знаходиться далеко. Щодо фінансів, то невелике зусилля - і вони будуть ваші. Багато, щоб кожен крок у вашій роботі був зафіксований на папері - можлива перевірка. Не всі, хто знаходиться поруч, ваші справжні друзі, тому краще обійтися без сторонньої допомоги. Творчі зусилля піднімуть вам настрій, а перестановка меблів у спальні поліпшить сон.

Діва - здоров'я - найголовніше, чим вам потрібно зайнятися в жовтні. Відкладіть ваш улюблений ремонт, перестаньте на деякий час нести відповідальність за інших. Матеріальне становище досить стабільне, можна укладати нові угоди зі старими партнерами. Для неодержаних радуж поводитися обережно, щоб уникнути знайомства з непорядною людиною протилежної статі.

Терези - все йде за планом, проте не дуже додержуйтеся регламенту! Без'ятом потрібна ваша допомога, та і вам можуть допомогти, тому не шкодіть часу на спілкування. Присмірні подарунки можуть поставити вас у складне становище, тим більше, що матеріально поки що "фінанси співають романси". Якщо зможете відправитися в подорож, буде чудово!

Скорпіон - не завжди людини буває добре від того, що комусь поруч іще гірше. Робити ближнім добро - найкращий захист від неприємностей. А от рахувати чужі гроші не варто. Зверніть увагу на роботу шлюнка, бо невирішені проблеми та борги на енергетичному рівні псують саме його.

Стрілець - кохання надасть вам сили витримати навантаження, грошей також буде достатньо. Дуже відповідальні справи змусять вас вставати рано і лягати пізно. Корисне спілкування та партнерство з людьми іншої віри або національності. У юридичних питаннях краще звернутися до фахівця.

Козеріг - ви завершите серйозну роботу, можна недорого перепочити. Родини суперечки вас не дуже стосуються, але ваше слово може бути останнім і вирішальним. Корисно перевірити серцево-судинну систему та підтримати себе хоча б вітамінами. Гумор допоможе вийти з деяких складних ситуацій.

Водолій - плануючи майбутнє, не відокремлюйте свої бажання від прагнень близьких та рідних людей, тоді і вам буде легше. Найближчим часом деякі мрії почнуть змінюватися на інші. Почніть заробляти гроші.

Риби - прислів'я "тіше наливо - загубиш коня" - зараз про вас, тому не звертайте з дороги, а ідіть лише вперед! Вирішуйте все одразу, і саме з тими, від кого залежить вирішення ваших справ. Фінансовий стан стабільний. А серце згірше задушевна ромська пісня та приємна розмова з рідними людьми.

РОМСЬКИЙ ТАНЕЦЬ І КОСТЮМ

Романо кґеліпе ай гада

Микола Бессонов, "Ромський танок". Полотно, олія, 1993 р.

День народження, хрестини, Великдень, Різдво, просто приход гостей - завжди привід для свята, для веселощів, а значить - для пісні й танцю. І чим більше весілля, чим грандіозніше свято, тим густіший, сильніший його внутрішній магнетизм, міцніша внутрішня єдність його учасників. Внутрішній, прихований ритм свята вихолупиться назовні пісню й танцем, об'єднаними єдиним імпульсом присутніх.

Для формування техніки національного танцю велике значення має крій національного костюма, способи його носіння. У ромів особливою сталістю вирізняються форми жіночого костюма.

Молоді дівчата традиційно носили спідницю з оборкою і блузуку з рукавом до лікта, а заміжні жінки, крім цього, хустку і, у деяких етнічних групах, фартух. Останні дві деталі жінка одягала під час здійснення весільного ритуалу і не знімала до кінця свого життя. Споконвічне носіння хустки і фартуха мало ритуальне значення і було пов'язане з уявленнями про жіноче тіло, що характерно для всіх традиційних спільнот. Як пережиток цих уявлень ще у недавньому минулому в ромів існували забони, пов'язані з опоганенням. Вважалося, що нижня частина тіла заміжньої жінки - нечиста, так само, як і її спідниця. Пред-

мети, тварини і люди ставали нечистими, недоторканими, якщо жінка переступала через них або зачіпала низом своєї спідниці, випадково або навмисно. Щоб охоронити оточуючих від осквернення, жінка, виходячи заміж, починала носити фартух, який цілком закривав усю передню частину спідниці. У зв'язку з цими традиційними уявленнями стають зрозумілими деякі стилістичні особливості жіночого циганського фольклорного танцю. По-перше, табірні ромки ніколи не ви-

користують у танці спідницю, не роблять рухів оборкою, а скоріше, навпаки, притримують її. По-друге, вони не піднімають високо ноги, тому рухи ніг у них дрібні, з невеликою амплітудою. Якщо ми порівняємо рухи табірної танцю з тими ж рухами, але у виконанні сучасних професійних танцівниць (сценний циганський танець), то помітимо значну різницю в стилі. Професійні танцівниці багато рухів виконують ширше. Це добре видно в такому русі, як "батман": професійна танцівни-

ця, на відміну від табірної, може підняти ногу дуже високо. Крім цього, на сцені ромки "працюють спідницями", що тепер становить одну з характерних рис сценного циганського танцю. Носіння хустки теж якоюсь мірою впливає на стилістику фольклорного танцю, тому що багато положень рук у "танці ногами" зв'язані з тим, що виконавиця притримує хустку під час танцю.

Зараз багато ромок, у тому числі і ті, котрі живуть у сільській місцевості, вже не носять хусток і традиційних широких спідниць, проте зберігає традиційний загальний стиль одягу: сукня або спідниця, які прикривають коліна, блузка з рукавами до лікта, зібране волосся. Також і техніка жіночого фольклорного танцю зберігає свої традиційні риси.

Традиційний чоловічий костюм складався зі штанів і сорочки. Могли бути вдягнені також жилетка або піджак. На ногах - чоботи, іноді - черевики. Зараз чоловічий костюм не несе в собі етнічних відмінностей: носять і костюми, і джинси і з сорочкою і светром і із. У зв'язку з тим, що щодо чоловіків не було таких сильних ритуальних заборог, то їхній костюм не ніс у собі обмежувальної ритуальної символіки, вона не надто впливала на техніку танцю.

РОМАНЕ ЖАБЕНАТА

ФАРШИРОВАНА КОЛЬРАБІ

Невеличкі головки кольрабі почистити, зрізати верхки. Вийняти серединки і наповнити такою начинкою: перемолоти 500 г будь-якого м'яса, додати вимочену в молоці і відсудити цибулку, посочнену і підсмажену цибулю, 1 яйце, посолити, поперчити і вимшати. Начинити головки кольрабі, накрити зрізаними верхками, викласти у каструлю, залити водою, посолити і варити під кришкою. Коли трохи пом'якнуть, посипати цукром і варити до готовності. Під кінець додати трохи кип'ятку та 1 склянку сметани. Подавати на стіл у глибокій тарілці.

ФАРШИРОВАНЕ КОЛЬРАБІ

Набере шейрора кольрабі увгарде, чінґрес опруно. Лес аврі о машгар ай пґердґрес начинкаса: ернінес 500 г акар саво мас, додес чінді андо тугт булка, чінґерді санес ай пекес шурум, 1 анро, лондґарес, пінеїрї ай гаміс. Пґердґрес о шейрора кольрабенко, учаревес опрал кай чінґердо опрунеса, шувес анде тигаа, шорес опрал пай, лондґарес ай кіравес тела хін. Кана кердґон ковле, шувес опрал цуқоро ай кіравес. Кана гата авла додес цера пґабардо пай ай 1 пґарї сунтіна. Пре месала шувес андо цїно чаро.

ІГРИ З ПРИСЛІВ'ЯМИ І ПРИКАЗКАМИ

Пропонуємо читачам подумати, яка з цих приказок зайва

Світ не без добрих людей.
Лума на бі лаче мануша.
Зла людина не вить, що є добрі люди.
Холяко мануш чи патял, со с' лаче мануша.
Язиком не спіши, а справою не сміши.
Ла чпбаса на сдґар, ай ла бувтаса на праса.
Доброму добра пам'ять.
Лаческе лачи пра.

(emdaу вивеґ)

ПґЕРАСА

- Мене вчора собака покусав,
- каже маленький ром.
- Скажений, напевно?
- Ні, нормальний. Став би я скаженого за хвіст тягнути!

✦ ✦ ✦ ✦
- Ман араті о джукел (руконо) дандердґа, - пґенел о цїно ром?
- Турбато, аймак (файма)?
- На, вов састо. Со ме хуґілде-мас бі турбате джуклес пала поврі.

Батько сварить сина:
- Ти знову сьогодні в дядька Маті целґоу кинув?
- Тату, я більше не буду...
- А йому більше і не потрібно...

✦ ✦ ✦ ✦
О дад халлес ле чґавеса:
- Ту апале андо нано Маті е целґа шудан?
- Даде, ме май бут чи керава...
- Ай леске майбут чи тробуа.

РОМАНИЯ
Газета Закарпатського ромського культурно-просвітнього товариства
Регістраційне свідоцтво серія КВ №5877 від 20.02.2002 р.
Газета виходить за підтримки Європейської комісії та Інституту Відкритого Суспільства (м.Будапешт)
Шеф-редактор **Аладар АДАМ**
Редактор **Евґенія НАВРОЦЬКА**
Макет заголовка газети **Микола Бессонова**
Редакція не завжди поділяє позицію авторів. За точністю наведених фактів відповідає автор. Редакція зберігає за собою право виправляти помилки і скорочувати матеріали.
Повний або частковий передрук матеріалів дозволяється лише з посиланням на "Романія"
АДРЕСА РЕДАКЦІЇ: м.Ужгород, вул.Дунаєвського, 18, телефон: (03122) 61-39-56. E-mail: romnyag@ln.uz.ua http://www.romaniya.gov.uz.ua
Віддруковано в Ужгородській міській друкарні, вул. Руська, 13. Умовн. друк. арк. 2,5. Тираж 2500. Зам. № 140

